

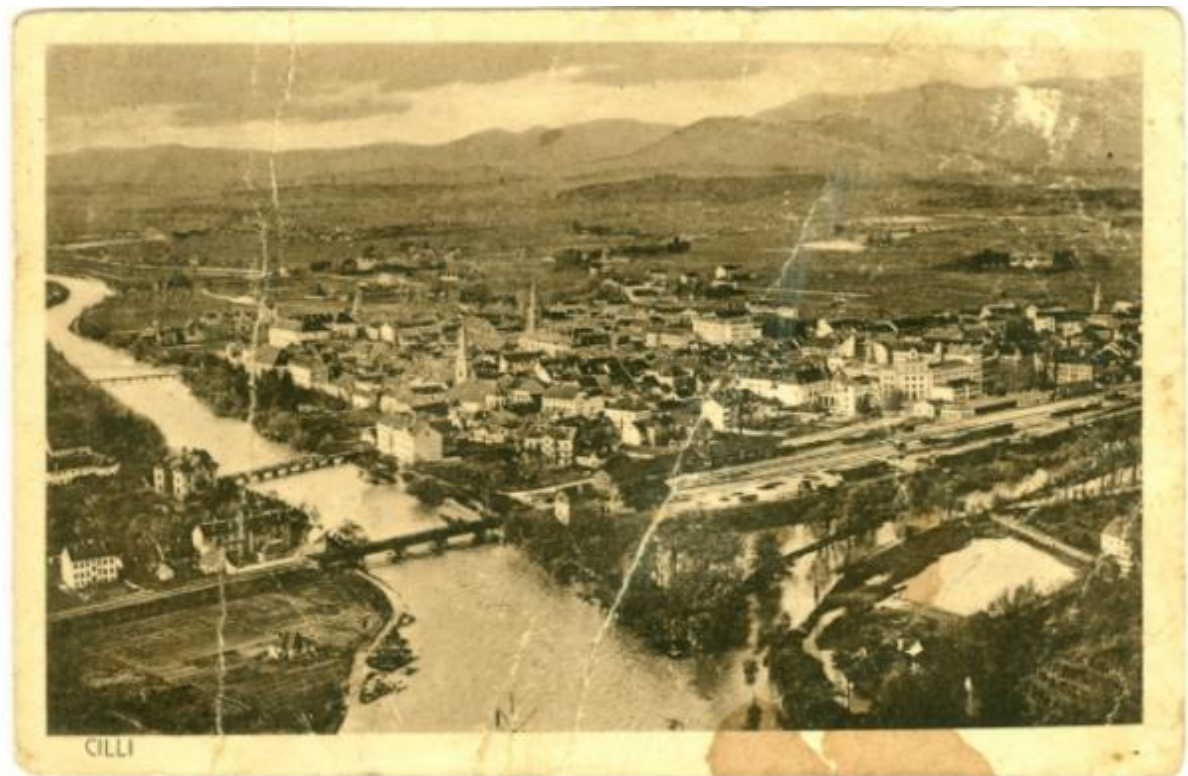

Kajuhova 2
3000 Celje

raziskovalna naloga

CELJE,

mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Avtorica: Ana Gril, 3. letnik

Mentorica: Dunja Čurković Peperko, prof.

Področje: zgodovina

Celje, 2018

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

ZAHVALA

Zahvaljujem se:

- mentorici profesorici Dunji Čurković Peperko za nasvete in pomoč,
- profesorici Klari Pavšer Stropnik za lektoriranje,
- dr. Bojanu Himmelreichu za pogovor in intervju,
- vaščanom, ki so mi s svojimi spomini pomagali osvetliti dogajanje med prvo svetovno vojno v Arji vasi,
- vsem anketiranim dijakom in
- družini za spodbudo in podporo v času mojega raziskovanja.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

POVZETEK

V nalogi sem raziskovala obdobje prve svetovne vojne na Celjskem. Zanimal me je odhod slovenskih vojakov v vojno, organizacija medicinske službe od fronte do zaledja in preventivni ukrepi, ki so jih izvajali v Celju.

Ugotovila sem, da so slovenske vojake poslali predvsem na bojišča vzhodne fronte, od tam pa so nekatere poslali naprej še na soško fronto. Glede na oddaljenost dogodkov vrstniki dogajanja v domačem okolju ne poznajo najbolje, kar je potrdila izvedena anketa.

Vojna z velikim številom obolelih in ranjenih je postavila izziv za pravilno organizacijo medicinske službe, tako na fronti kot v zaledju. Medicina je napredovala.

Celje, s strateško lego ob železnici, je začelo sprejemati prve begunce, pridružili so se jim ranjenci. Povečano število ljudi je mestu poleg težav z nastanitvijo postavilo še druge izzive; oskrbeti ranjene in obolele, zagotoviti zdravstveno varstvo prebivalcev. Navkljub močno preobremenjenim zdravnikom so uspeli preprečiti širjenje nalezljivih bolezni.

S preureditvijo številnih javnih poslopij, predvsem šol, izgradnjo barak in izolirne bolnice so uspeli zagotoviti zadovoljive pogoje za ranjene in obolele.

S pametnimi preventivnimi ukrepi, npr. ponovnim cepljenjem, akcijami razkuževanja, se je Celje izognilo humanitarnim katastrofam.

Iz opravljenih intervjujev s sovaščani sem izvedela, da so na fronto poslali več domačinov.

KAZALO

ZAHVALA	2
POVZETEK.....	3
KAZALO SLIK	6
KAZALO LISTIN.....	8
KAZALO GRAFOV	8
RAZLAGA KRATIC.....	8
UVOD	9
1.1 NAMEN	9
1.2 HIPOTEZE.....	9
1.3 METODE DELA.....	9
2 OBDOBJE PRVE SVETOVNE VOJNE.....	12
2.1 SLOVENSKI VOJAKI SO SLUŽILI V AVSTRO-OGRSKI VOJSKI	12
2.1.1 KAM SO ODHAJALI VOJAKI S CELJSKEGA?.....	16
2.1.2 87. CELJSKI PEŠPOLK.....	16
2.2 ZDRAVSTVENA OSKRBA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE.....	18
2.2.1 OSKRBA RANJENCEV IN OBOLELIH VOJAKOV	18
2.2.2 BOLNIŠNICE V AVSTRO–OGRSKI MED PRVO SVETOVNO VOJNO	20
2.2.3 KIRURGIJA V PRVI SVETOVNI VOJNI	21
2.2.4 RANE, POVZROČENE Z NOVIM OROŽJEM, IN NJIHOVA OSKRBA.....	22
2.2.5 MEDICINSKA OSKRBA NA AVSTRO-OGRSKIH FRONTAH.....	23
2.2.5.1 MEDICINSKA OSKRBA NA SOŠKI FRONTI.....	24
2.2.5.2 BOLNIŠNICA PRI OSEKU	25
2.2.6 TRANSPORT RANJENCEV IN OBOLELIH V ZALEDJE	26
2.2.6.1 SANITETNI VLAKI.....	27
2.2.6.1.1 Sanitetni vagon Get 821	28
2.2.7 PRIHOD PRVIH RANJENCEV	29
2.2.8 BOLEZNI MED VOJNO.....	29
2.2.9 PREPREČEVANJE ŠIRJENJA NALEZLJIVIH BOLEZNI V AVSTRO-OGRSKI MED VOJNO.....	31
2.2.10 EPIDEMIJE V AVSTRO-OGRSKI MED VOJNO.....	32
2.2.11 ŠPANSKA GRIPA V LETU 1918.....	32
3 CELJE MED PRVO SVETOVNO VOJNO	33
3.1 SLOVO VOJAKOV – MOBILIZACIJA V CELJU Z OKOLICO.....	34
3.2 PRIHOD BEGUNCEV	35

3.3	PRIPRAVA BOLNIŠNIC ZA PRIHOD RANJENCEV	35
3.4	NASTANITEV RANJENCEV	35
3.5	CELJSKA BOLNIŠNICA V ČASU MED 1914 IN 1918	41
3.6	POMANJKANJE BOLNIŠKIH POSTELJ PRIVEDE DO UPORABE ŠOLSKIH PROSTOROV	43
3.7	ZDRAVSTVENO VARSTVO PREBIVALCEV	44
3.8	POKOPAVANJE	48
3.9	DUŠEVNE RANE ZDRAVI CERKEV	48
4	INTERVJUJI	50
4.1	INTERVJU z Bojanom Himmelreichom	50
4.2	INTERVJUJI S SOVAŠČANI	52
4.2.1	INTERVJU z Mimico Aristovnik, roj. Lešnik	52
4.2.2	INTERVJU z Ivanom Razborškom	54
4.2.3	INTERVJU z Barbaro Ramšak	55
4.2.4	INTERVJU z Bredo Gril (moja babica)	56
5	ANKETA	60
5.1	ANALIZA ANKETE	60
6	RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK	66
	VIRI IN LITERATURA	70
	CITIRANI VIRI	70
	KNJIŽNI VIRI	72
	SPLETNI VIRI	73
	ARHIVSKI VIRI	73
	VIRI SLIK	73
	USTNI VIRI	74
	PRILOGA	75

KAZALO SLIK

Slika 1: Obisk Železniškega muzeja (VIR: Ana Gril).....	10
Slika 2: Iskanje listin v Zgodovinskem arhivu Celje (VIR: Ana Gril).....	10
Slika 3: 14642408: 6424/8 Na bojnem polju (VIR: fototeka MNZS).....	12
Slika 4: Vzhodno bojišče, Galicija (VIR: MNZS).....	13
Slika 5: Vzhodno bojišče, Galicija (VIR: MNZS).....	13
Slika 6: Ptuj, odhod vojakov na bojišča (VIR: http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2726).....	13
Slika 7: Odhod vojakov celjskega 87. pešpolka s celjske železniške postaje na fronto. Večina se jih v Celje ni nikoli več vrnila (VIR: Osrednja knjižnica Celje).....	14
Slika 8: Rekruti v Celju 1905 (VIR: Goriški muzej).....	17
Slika 9: Razglednica častnikov in vojakov 87. pehotnega polka po 8. soški bitki, oktobra 1916 (VIR: MNZS).....	17
Slika 10: Vojaki celjskega 87. pešpolka (VIR: Osrednja knjižnica Celje).....	18
Slika 11: 15641002, 6410/2 Zdravniški pregled (VIR: fototeka MNZS).....	19
Slika 12: 10638702: 6387/2 Zasilna sanitetna postaja (VIR: fototeka MNZS).....	20
Slika 13: 15641001: 6410/1 Sanitetna baraka (VIR: fototeka MNZS).....	21
Slika 14: 04625408: 6254/08 AO-vojaki s čeladami M16 in plinskimi maskami (VIR: fototeka MNZS).....	22
Slika 15: 14642103: 6421/3, 4 Operacija na prostem ob prisotnosti častnikov (VIR: fototeka MNZS).....	23
Slika 16: 15641004: 6410/4 Notranjost bolniške sobe (VIR: fototeka MNZS).....	24
Slika 17: Notranjost operacijske dvorane v vojaški bolnišnici v Oseku v Vipavski dolini (VIR: arhiv fotografij Inštituta za proučevanje zgodovine združitve Italije iz Rima).....	25
Slika 18: Zaledna bolnišnica v Oseku (VIR: Kulturno in turistično društvo Osek).....	26
Slika 19: 14642205: 6422/5 Sanitetna vozila na vlakom (VIR: fototeka MNZS).....	26
Slika 20: 15641205: 6412/5, 7 Prevoz ranjencev z vlakom (15 km) (VIR: fototeka MNZS).....	27
Slika 21: 26659411: 6594/11 Parnik Metternich (VIR: fototeka MNZS).....	27
Slika 22: Vkrčevanje ranjenih vojakov na sanitetni vlak v Podmelcu (VIR: zbirka fotografij Zorka Kendre).....	28
Slika 23: Sanitetni vagon Get 821 (VIR: Železniški muzej).....	29
Slika 24: Sanitetni vagon Get 821 (VIR: Železniški muzej).....	29
Slika 25: Transport ranjencev (VIR: http://www.itinerarigrandeguerra.com/code/42938/Bolezni-med-prvo-svetovno-vojno).....	30
Slika 26: 14642415: 6424/15 Cepljenje (VIR: fototeka MNZS).....	31
Slika 27: Ranjeni vojaki v eni od celjskih začasnih bolnišnic (ZAC, Zbirka razglednic, št. 10-33/3)..	36
Slika 28: Velika dvorana v Nemški hiši je bila polna bolniških postelj (VIR: Osrednja knjižnica Celje).....	37
Slika 29: Vojaška bolnišnica v Nemški hiši (Celjski dom) v Celju (VIR: Osrednja knjižnica Celje)..	38
Slika 30: Razglednica, ki jo je novembra 1915 poslal ranjeni vojak, ki se je zdravil v rezervni vojaški bolnišnici v stavbi meščanske šole, današnje Gimnazije Celje - Center (VIR: http://www.europeana.eu/portal/record/2022501/Default.aspx_module_7_id_8859.html).....	38
Slika 31: Načrt vojaških barak v Celju (Barakenlager in Cilli) (VIR: ZAC).....	39
Slika 32: I. gimnazija v Celju pred 100 leti, ko je bil pouk nereden in moten, poslopje je bilo namenjeno tudi vojaški bolnišnici (VIR: http://www.prvagim.si/zgodovinski-oris.html).....	39
Slika 33: doktor Gregor Jesenko (VIR: ZAC).....	41
Slika 34: Franc Lešnik, preden je postal invalid (VIR: Mimica Aristovnik).....	53
Slika 35: »Moj življenje spis« Franca Lešnika (VIR: Mimica Aristovnik).....	53

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 36: Josef Kainz s soborci (VIR: Barbara Ramšak)	55
Slika 37: Ivan Pešec s svojo ženo pred vojno (VIR: Breda Gril).....	57
Slika 38: Ivan Pešec na stara leta (VIR: Breda Gril).....	57
Slika 39: Spominska kapelica, ki sta jo ob srečnem povratku postavila moj prapradedek Ivan Pešec in njegov prijatelj Franc Arzenšek (VIR: Župnija Žalec)	58
Slika 40: Prapradedkov brivski pribor (VIR: Breda Gril).....	58
Slika 41: Razglednica Tonči Ježovnik petrovški učiteljici Zinki (VIR: Breda Gril)	59
Slika 42: Razglednica prijatelja Hansa mojemu pradedku Ivanu Pešču (VIR: Breda Gril).....	59

KAZALO LISTIN

Listina 1: Zaposilo mesta Celje (VIR: ZAC).....	36
Listina 2: Odgovor mesta Gradec (VIR: ZAC).....	37
Listina 3: Župan zaprosi za dodatno pšenico (VIR: ZAC).....	40
Listina 4: Zaposilo bolnišnice za dodatno seme (VIR: ZAC).....	42
Listina 5: Odgovor na prošnjo (VIR: ZAC).....	42
Listina 6: Preprečevanje epidemij (VIR: ZAC).....	45
Listina 7: Navodilo o ponovnem cepljenju (VIR: ZAC).....	46
Listina 8: Razkuževaje v Celju (VIR: ZAC).....	46
Listina 9: Listina o nagradi Jakobu Posnitschu (VIR: ZAC).....	47
Listina 10: Nagrada Jakobu Posnitschu (VIR: ZAC).....	47

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Etnična sestava avstro-ogrske vojske.....	15
Graf 2: Število obolelih vojakov avstro-ogrske vojske med vojno (*SPB = spolno prenosljive bolezni)	32
Graf 3: Delež umrlih avstro-ogrskih vojakov.....	33
Graf 4: Število oseb v Celju med prvo svetovno vojno.....	34
Graf 5: Se pri pouku zgodovine letos učiš snov, povezano s prvo svetovno vojno?.....	60
Graf 6: Na kateri fronti/bojišču se je pričela prva svetovna vojna?.....	61
Graf 7: Na kateri fronti/bojišču se je borilo največ slovenskih vojakov?.....	61
Graf 8: Na katero fronto/bojišče je spadala Galicija?.....	62
Graf 9: Katerega leta se je začela soška fronta?.....	62
Graf 10: Kje je bilo ubitih največ slovenskih vojakov?.....	63
Graf 11: Kateri polk avstro-ogrske vojske se je imenoval »celjski«?.....	63
Graf 12: V katerem poslopju v Celju je v času prve svetovne vojne delovala največja vojaška bolnišnica?.....	64
Graf 13: Menim, da je medicina v času prve svetovne vojne	64
Graf 14: Katera bolezen je najbolj prizadela prebivalstvo v času prve svetovne vojne?.....	65
Graf 15: Slovenski vojaki po posameznih frontah/bojiščih [5] [21].....	67
Graf 16: Število slovenskih vojakov, umrlih na posameznih frontah/bojiščih [5] [21].....	67
Graf 17: Primerjava števila slovenskih vojakov na frontah s številom zadetkov na svetovnem spletu.....	68

RAZLAGA KRATIC

MNZS – Muzej novejšje zgodovine Slovenije

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

UVOD

»Zaledje« – čarobna beseda. Počitek, spanje, voda, hrana, konec strahu, zabava ... vse do ponovnega odhoda v strelske jarke. [1]

Letos obeležujemo 100. obletnico konca prve svetovne vojne, lani pa je minilo 100 let od konca soške fronte. Tematika prve svetovne vojne je zadnja štiri leta zelo aktualna. Pripravljenih je bilo veliko razstav in izdanih več del. Tudi mene je obdobje prve svetovne vojne pritegnilo.

Prva svetovna vojna je pri meni pustila pečat ob obisku Kobariške zgodovinske poti. Tudi Kobariški muzej se mi je zdel zelo zanimiv. Pred leti sem obiskala občasno razstavo ob stoletnici začetka prve svetovne vojne z naslovom »Take vojne si nismo predstavljali« v Muzeju novejših zgodovine v Ljubljani in razstavo »Srčni pozdrav iz bojnega polja« v Muzeju novejših zgodovine Celje.

1.1 NAMEN

Moj namen je bil bolje spoznati in raziskati vlogo Celja z okolico kot zalednega mesta v času prve svetovne vojne. Zanimalo me je, kaj se je dogajalo z vojaki iz Celja in okoliških krajev ter kam so odhajali, kaj se je dogajalo z ranjenimi, kako in kje so jih zdravili ter ali je medicina napredovala. Želela sem preveriti poznavanje tako oddaljenih dogodkov med vrstniki.

1.2 HIPOTEZE

Na začetku raziskovanja sem postavila naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Dijaki dogajanje, povezano s slovenskimi vojaki v času prve svetovne vojne, zaradi časovne oddaljenosti slabo poznajo.

Hipoteza 2: Slovenski vojaki so odhajali predvsem na soško fronto.

Hipoteza 3: V prvi svetovni vojni je medicina zelo napredovala.

Hipoteza 4: Celje in okolica sta se dobro spopadla z vlogo zalednega mesta.

1.3 METODE DELA

Moje raziskovanje je obsegalo obiske muzejev in razstav, iskanje in prebiranje literature, iskanje listin v arhivu, iskanje in izbiranje slikovnega materiala, izvedbo intervjujev in ankete, iskanje zapisanih spominov in osebnih izpovedi ter analizo vseh dobljenih podatkov.

Obiskala sem Kobariški muzej, Muzej novejših zgodovine Slovenije, Muzej novejših zgodovine Celje in Železniški muzej. V vseh sem si ogledala razstave. V Muzeju novejših zgodovine Slovenije sem obiskala tudi fototeko, kjer sem pregledala fotografije in jih nekaj tudi izbrala. Odšla sem tudi v Zgodovinski arhiv Celje in poiskala podatke o času prve svetovne vojne, povezane s Celjem in okolico ter zdravstveno oskrbo. Našla sem kar nekaj izredno zanimivega gradiva. Vse listine so bile v nemškem jeziku, saj je bil v času vojne v Avstro-Ogrski uradni jezik nemščina, zato jih je bilo potrebno še prevesti.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

V Osrednji knjižnici Celje nisem le iskala literature. Ogledala sem si tudi razstavo, posvečeno Celjskemu 87. polku »Celjski 87. pehotni polk: ob 100-letnici bojev za Škabrijel v 11. soški bitki (17. avgust–12. september 1917)«.

V Železniškem muzeju sem si ogledala razstavljeni sanitetni vagon Get 821.

Slika 1: Obisk Železniškega muzeja (VIR: Ana Gril)

Slika 2: Iskanje listin v Zgodovinskem arhivu Celje (VIR: Ana Gril)

Podatke sem iskala predvsem v muzejih in arhivu, literaturo, vezano na prvo svetovno vojno, pa v knjižnicah in na spletu. Zanimali so me predvsem tisti podatki, ki so vezani na moj domači kraj z okolico in na vojake, ki so od tod odhajali na bojišča. Na podlagi najdenih podatkov sem izdelala grafe.

Opravila sem pogovor z zgodovinarjem dr. Bojanom Himmelreichom iz Zgodovinskega arhiva Celje.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Obiskala sem sovaščane in z njimi opravila intervjuje. Zanimalo me je, ali morda vedó, kako je prva svetovna vojna zaznamovala njihove prednike in naš kraj. Źelela sem pridobiti čim več materialnih virov (slike, razglednice, dopisnice, zapisane spomine in osebne izpovedi ...).

Med sovrstniki sem izvedla anketo o poznavanju problematike prve svetovne vojne, povezane s Slovenci. Sledila je obdelava podatkov ankete. Podatke sem predstavila v grafih.

Glede na vse omenjeno mi je uspelo dobiti mnogo zelo koristnih informacij. Tako sem lahko potrdila/ovrgla postavljene hipoteze.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

2 OBDOBJE PRVE SVETOVNE VOJNE

Prva svetovna vojna, prva globalna vojna se je začela 28. julija 1914. Končala se je 11. novembra 1918. V vojno so bili vpleteni vsi večji imperiji in njihovi zavezniki, saj je bila Evropa razdeljena na dve nasprotujoči si strani, antanto (Francija, Rusija in Velika Britanija) in centralne sile (Nemčija, Avstro-Ogrska).

Konflikt na Balkanu je prerasel v prvo svetovno vojno. Obema vojskujočima stranema so se pridružile še druge države; antanti Japonska, Italija in ZDA, centralnim silam pa Turčija in Bolgarija.

V prvi svetovni vojni je sicer umrlo več vojakov kot civilistov, a umiralo in trpelo je tudi civilno prebivalstvo. Vpliv vojne na civiliste je bil v primerjavi s predhodnimi vojnami ogromen.

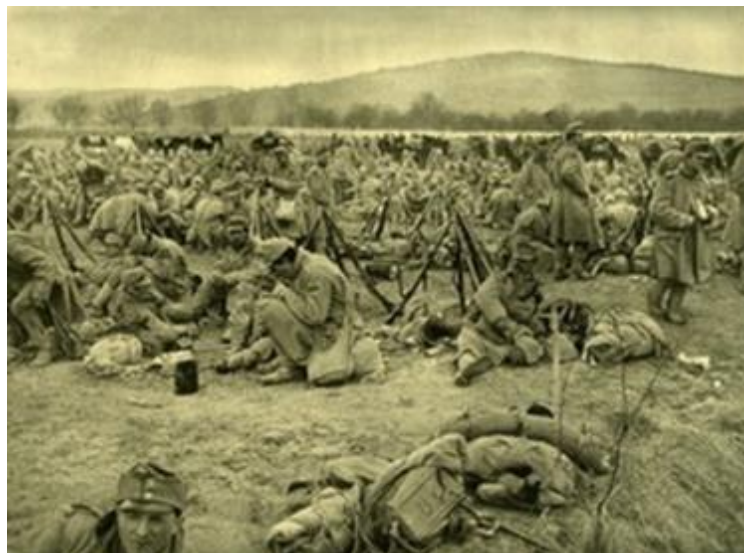
Slika 3: 14642408: 6424/8 Na bojnem polju (VIR: fototeka MNZS)

Vojna je za seboj pustila popolno uničenje, več deset milijonov mrtvih, ranjenih in pogrešanih ter ogromno gospodarsko škodo. Razpadla so štiri velika cesarstva: rusko, nemško, avstro-ogrsko in otomansko. Evropa se je za vedno spremenila. Prva svetovna vojna je bila vojna, ki je na novo oblikovala svet in 20. stoletje.

2.1 SLOVENSKI VOJAKI SO SLUŽILI V AVSTRO-OGRSKI VOJSKI

Ob izbruhu vojne julija leta 1914 je prevladovalo mnenje, da vojna ne bo trajala dolgo. Množice vojakov so z vlaki potovale skozi Celje. Vojaki so bili prešerne volje, opremljeni z zastavami posameznih vojaških enot. Fantje, ki so iz okolice prihajali na nabor v Celje, so nosili nacionalne zastave. Fantje in moške so ob spremljavi godbe korakali po ulicah, ki so vodile do kolodvora. Od tam so odhajali na sever v Galicijo na vzhodno fronto.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 4: Vzhodno bojišče, Galicija (VIR: MNZS)

Slika 5: Vzhodno bojišče, Galicija (VIR: MNZS)

Slika 6: Ptuj, odhod vojakov na bojišča (VIR: <http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2726>)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 7: Odhod vojakov celjskega 87. pešpolka s celjske železniške postaje na fronto. Večina se jih v Celje ni nikoli več vrnila (VIR: Osrednja knjižnica Celje)

Avstro-ogrška armada je bila dvoslojna: cesarsko-kraljeva stalna vojska in pa deželna obramba (Landeswehr). Najbolj prepoznavna vojaška enota je bil pehotni polk. Tak polk je štel v času vojne od 3.000 do 4.000 mož. Sestavljali so ga 3 ali 4 bataljoni, ki so izpopolnjevali (novačili) moštva predvsem iz zaokroženih geografskih območij.

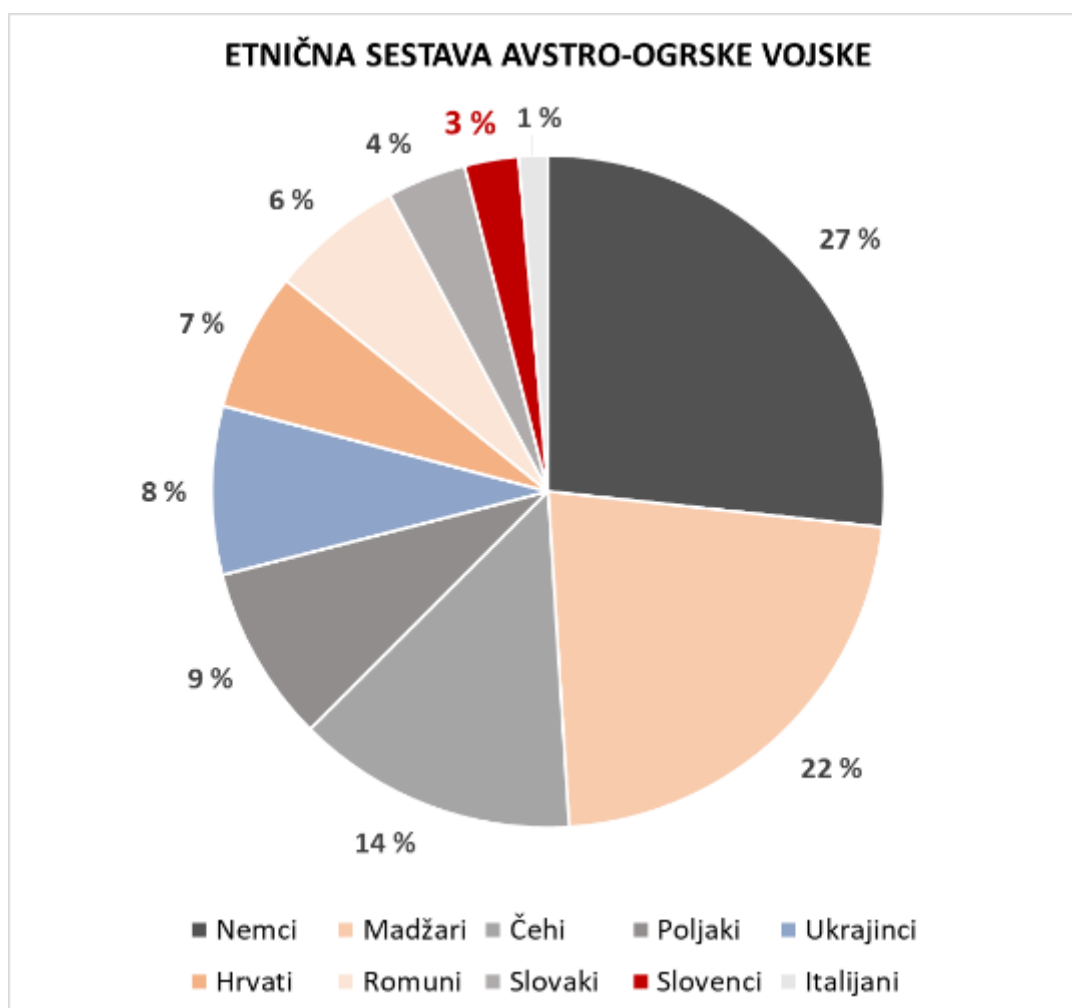
- Skupna vojska avstrijskih in ogrskih dežel in držav z oznako c. in kr. (cesarsko-kraljeva oz. po nemško k. u. k. – kaiserliche und koenigliche). Tak primer npr. 87. K. u. k. IR oz. 87. celjski pehotni polk.
- Domobranska vojska avstrijskih in ogrskih držav in dežel.

Ker so bile to domobranske deželne vojske, so te enote v svojem imenu nosile črki LiR (Landwehr Infanterie Regiment) za avstrijske dežele in H (Honved) za ogrski del monarhije.

Dodatni črki L in H sta bili pri razločevanju polkov nujni, saj bi v nasprotnem primeru lahko prihajalo do zmede in zamenjav. [2]

Večina slovenskih mož in vojakov je služila v enotah avstro-ogrške vojske s prevladujočim slovenskim značajem. Polkov, v katerih so večino predstavljali Slovenci, je bilo pet. Avstro-ogrška monarhija je bila večnacionalni imperij.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Graf 1: Etnična sestava avstro-ogrske vojske

Etnična sestava avstro-ogrske vojske je bila zelo pestra. V vojski so služili Nemci, Madžari, Čehi, Poljaki, Ukrajinci, Hrvati, Romuni, Slovaki, Slovenci in Italijani.

Najbolj razširjena jezika v vojski sta bila nemščina in madžarščina, vendar so oblasti kljub temu dopuščale bolj ali manj »nacionalne« vojaške enote, v katerih se je med moštvom govoril njihov večinski jezik. Tako je bilo tudi v »slovenskih polkih«. Novačenje nabornikov je potekalo po okoliših, po katerih so polke tudi poimenovali. Največ Slovencev je bilo dodeljenih v c. k. (cesarsko-kraljeve) pehotne polke številke 17 (kranjski), 27 (celovski), 47 (mariborski), 87 (celjski) in 97 (tržaški) ter dva slovenska deželna (domobransko-strelska), ki sta nosila številki 26 (mariborski) in 27 (ljubljski). Slednjega so leta 1917 preimenovali v 2. gorski strelski polk. Vojaki posameznega polka so bili praviloma doma iz istih krajev, kar je ustvarjalo zavest, da je ta vojska »njihova«. Prav ta velika nacionalna homogenost posameznih vojaških enot se je ob koncu vojne za monarhijo in njen dokončni razpad pokazala za pogubno. Številni polki z večinsko homogenimi nacionalnimi sestavami so namreč izkazali neposlušnost monarhiji. [2]

Strukturni oddelki polka so bili bataljoni, ki pa v mirni dobi vsi niso bili nameščeni v enem kraju. Tako je npr. celjski 87. pehotni polk (87. IR) imel v Celju nameščen le en bataljon, druge tri pa v Pulju, kjer je bil tudi glavni stan. Mariborski 47. pehotni polk (47. IR) je imel nameščen

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

1. bataljon v Kojskem, 2. in 4. v Gorici in le 3. v Mariboru. A naborna okoliša za oba polka sta bila v glavnem slovenska Štajerska. [2]

Seveda so slovenski možje in fantje služili tudi v drugih enotah, vendar tam njihov delež ni bil prevladujoč, medtem ko so imeli »slovenski« polki tudi do štiri petine Slovencev. Ukazovalni jezik v teh polkih je bil sicer nemški, večinski jezik vojaštva pa slovenski. Slovenščino naj bi obvladali tudi višji oficirji. Vse enote na območju današnje Slovenije (razen Prekmurja) in Istre so spadale pod poveljstvo 3. korpusa s sedežem v Gradcu. [2]

Po popisu iz leta 1918 so bili slovenski vojaki prisotni v kar v petdesetih polkih. Če upoštevamo približno sestavo polkov, je bilo leta 1914 vpoklicanih približno trideset tisoč Slovencev, kar je bila kar tretjina vojakov graškega armadnega področja, ki je zajemalo Štajersko, Koroško, Kranjsko ter Primorsko s Trstom in Istro. [3]

2.1.1 KAM SO ODHAJALI VOJAKI S CELJSKEGA?

Prve vojake so poslali na Balkan. Avstro-Ogrska je napovedala vojno Srbiji 28. julija 1914. Slovenskih polkov proti Srbiji pa niso poslali. Izjema je bil le IV. bataljon celjskega 87. pehotnega polka, ki je že pred vojno sodeloval v mirovnih operacijah v Skadru in so ga ob izbruhu vojne z 9. gorsko brigado poslali na bližnje srbsko-črnogorsko bojišče. [2]

Rusiji, ki je objavila zaveznitvo s Srbijo, sta napovedali vojno Nemčija (1. avgusta) in Avstro-Ogrska (3. avgusta). Tako se je odprla vzhodna fronta, ki so jo imeli Avstrijci za svoje severno bojišče. [2] Slovenski vojaki so služili v polkih avstro-ogrske armade, vključenih v 3. korpus, ki so leta 1914 večinoma odšli na vzhodno bojišče proti Rusiji. Avgusta je avstro-ogrska vojska sodelovala v spopadih v Galiciji.

Z napadom Kraljevine Italije na Avstro-Ogrsko se je maja 1915 odprlo novo bojišče. Glavnina 3. korpusa je bila avgusta dodeljena 5. armadi. Med enotami iz slovenskih nabornih območij je le 97. tržaški polk, razen enega bataljona, zaradi svoje slovensko-hrvaško-italijanske narodne sestave ostal na vzhodnem bojišču. Drugi vojaki slovenskih polkov so odšli na bojišče proti Italiji, kjer so se pridružili pohodnim in črnovojniškimi bataljonom, ki so bili že takoj ob začetku spopadov z Italijo dodeljeni na soško bojišče, kjer je lahko prišlo tudi do tega, da so se borili proti Slovincem, ki so bili mobilizirani v italijansko vojsko. [4]

Poleg Galicije in Karpatov je soška fronta tako najbolj zaznamovala zgodovino Slovencev v prvi svetovni vojni.

2.1.2 87. CELJSKI PEŠPOLK

Ob izbruhu vojne je bilo gotovo najtežje vojakom, oblasti so namreč vpoklicale vse za vojno sposobne moške med 21. in 42. letom. Naborniki s Celjskega so služili v 87. pešpolku.

87. pehotni polk Baron Succovaty (K. u. K. Infanterieregiment Freiherr von Succovaty Nr. 87) je bil ustanovljen 1. januarja 1883, ko so združili po en bataljon 7., 27., in 47. pehotnega polka in 35. lovskega bataljona. 87. pešpolk je bil sestavljen iz 4 bataljonov. Naborno območje je obsegalo celjski okraj z okolico, Brežice, Ptuj, Ormož, Slovenske Konjice, Pohorje in Tuhinjsko dolino. Po narodnosti je bil sestavljen iz Slovencev (95 %) in Nemcev (5 %). Visok

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

odstotek Slovencev se je obdržal do konca 1. svetovne vojne. Leta 1914 je bil polkovni štab v Pulju, kjer sta bila tudi 2. in 3. bataljon, 1. bataljon je bil v Celju, 4. pa v Skadru. Vojaki so 30. julija 1914 z vlakom prispeli iz Pulja v Celje, kjer so jih razporedili na Pobrežju, Teharju, Ostrožnem, Drešinji vasi in Levcu. [5]

Slika 8: Rekruti v Celju 1905 (VIR: Goriški muzej)

Slika 9: Razglednica častnikov in vojakov 87. pehotnega polka po 8. soški bitki, oktobra 1916 (VIR: MNZS)

Na začetku vojne so vse, razen vojakov 4. bataljona, poslali v Galicijo, kjer so svoj ognjeni krst doživeli 26. avgusta v Zoločevu (Zloczow, danes v Ukrajini). [6] Tega dne je imel polk okoli 350 padlih in 1050 ranjenih. Na frontni črti v Karpatih je 87. pešpolk ostal do pomladi 1915. Vojaki 4. bataljona so bili nameščeni v okolici Skadra in so že septembra sodelovali v bojih ob Drini, pri Višegradu in v bitki pri Jagodni. 4. bataljon je bil kasneje premeščen na Tirolsko.

Maja 1915 je na doberdopski planoti v bojih proti Italijanom sodeloval 10. pohodni bataljon 87. pehotnega polka, jeseni 1915 pa je z vzhodnega bojišča prispel na soško fronto celoten polk in šele spomladi 1916 odrinil na Tirolsko. Tu je sodeloval, s številnimi žrtvami, v bojih od maja do jeseni 1916. Septembra se je vrnil na soško bojišče in sodeloval v hudih bojih pri Opatjem selu in Lokvici. V 10. (12. 5.–5. 6. 1917) in 11. (17. 8.–12. 9. 1917) soški bitki je polk branil Škabrijel (Sv. Gabrijel) in ga kljub ogromnim izgubam posameznih bataljonov obdržal. Avstrijska stran je ocenila, da je bil to »najhujši boj, kar jih je bil katerikoli del avstrijske vojske«. [7]

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Položaje so na nekaterih ključnih delih bojišča, kjer je bil pritisk napadalcev najhujši, branili vojaki iz slovenskih nabornih območij polkov. Znano je pričevanje vojaka celjskega polka, ki je opisal nečloveške razmere na bojišču z besedami: *»Ležimo na trebuhu in Italijani nas pobijajo s svojimi granatami. Dozdeva se nam, da nas bodo popolnoma uničili, še preden bomo katerega izmed njih zagledali.«* [8]

Slika 10: Vojaki celjskega 87. pešpolka (VIR: Osrednja knjižnica Celje)

Posamezne enote 87. pehotnega polka so sodelovale v bojih v Italiji v Dolomitih jeseni 1917, celoten polk pa tudi na Piavi, kjer je imel v ofenzivi 17. junija 1918 velike uspehe. Ob koncu prve svetovne vojne novembra 1918 je iz 87. pehotnega polka nastal Celjski polk nove slovenske vojske. [7]

2.2 ZDRAVSTVENA OSKRBA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE

Prva svetovna vojna je bila prva vsesplošna vojna, kar jih je človeštvo kdaj koli doživelo. To je bila drugačna vojna, vojna, kakršne ni še nihče doživel. Novo balistično orožje, klorov plin, iperit, naboji z višjo hitrostjo, nove, izboljšane strojnice ... Vse to in še več je čakalo enote, ki so se odpravljale na bojišča. Posledice so bile uničujoče: vsaj 9 milijonov mrtvih in več kot dvakrat toliko ranjenih. Vendar pa je poleg padlih veliko število vojakov umrlo zaradi slabe higijene in nalezljivih bolezni, predvsem španske gripe. Rane so bile dovzetne za okužbe, saj so bili v njih pogosto drobcji granat, vojaki pa so bili oblečeni v umazane uniforme, ležali so v blatnih jarkih. Prav tako v tem času še niso poznali antibiotikov. To so bili veliki izzivi za vojaške zdravnike.

2.2.1 OSKRBA RANJENCEV IN OBOLELIH VOJAKOV

Svetovna vojna je predstavljala velik izziv za takratno zdravstvo. Poznavanje ključnih medicinskih praks je bilo slabo v primerjavi z današnjo medicino, izbruh vojne pa je ponudil izjemno priložnost za preizkušanje novih tehnik in zdravljenj. Medicina v današnjem smislu besede je bila v tistem času še v začetni fazi. Ne le da medicinske prakse pogosto niso bile primerne, tudi del osebja, ki je pomagalo vojakom, za to ni bilo usposobljeno. Časa za to ni bilo. Večina tistih, ki so delali v zdravstvu, je bila pravzaprav prostovoljcev; organizacije

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Rdečega križa, pa tudi lokalni prostovoljci, nune iz samostanov ... Vsi so prišli na pomoč vojakom. Poučenost o higieni je bila slaba, velik problem je predstavljalo pomanjkanje opreme in sanitetnega materiala predvsem na fronti, seveda pa je položaj vseskozi oteževalo tudi vsesplošno pomanjkanje, predvsem hrane.

V tistem času so sicer že poznali anestetike. Uporabljali so maske s kloroformom in druge vrste anestetikov, pogosto pa se je dogajalo, da so se vojaki med operacijami zbudili ali pa se iz narkoze niso nikoli več zbudili. Transfuzije krvi so sicer že poznali, a bi jo danes označili za »pravo packarijo«. Kri so namreč ranjencem kar neposredno črpali iz darovalcev.

Poleg pomanjkanja higiene, zlasti v strelskih jarkih, so se vojaki srečevali še s pojavom uši in t. i. rovskimi stopali, velikim številom glodalcev ... Tako ne čudi, da so se zaradi slabe higiene in nezadostnih količin hrane, utrujenosti in izčrpanosti pogosto širile nalezljive bolezni. Gripa iz leta 1918 je tako pobila več ljudi kot sama 1. svetovna vojna.

Lahko bi rekli, da so bila bojišča en sam velik laboratorij na področju medicine, kamor so najboljši na svojem področju prihajali preizkušat nove stvari. Marie Curie je skupaj s svojo hčerko Irène hodila po frontni črti in nameščala rentgenske naprave. Tehnika je bila znana, a se nikoli ni uporabljala v takem obsegu.

Neznosno trpljenje se ni dogajalo le na fronti, pač pa tudi v zaledju, saj so velik del življenjsko potrebne hrane in zdravil pošiljali na fronto in je bilo tako prizadeto tudi civilno prebivalstvo. Ker so mnogo zdravnikov poslali na fronto, tisti, ki pa so ostali v zaledju, pa so morali oskrbovati tudi ranjence s fronte, se je dostopnost zdravniške oskrbe močno poslabšala tudi civilnemu prebivalstvu. Če je pred prvo svetovno vojno en zdravnik skrbel za cca. 2.000 pacientov, je v vojnem času na 1 zdravnika lahko prišlo tudi preko 10.000 pacientov.

Ogromno število poškodb in specifičnost ran je privedla do sprememb obravnave ranjencev. Napredek je bil viden predvsem pri načinu, kako spraviti ranjene vojake čim hitreje z bojišča do bolniške postelje.

Slika 11: 15641002, 6410/2 Zdravniški pregled (VIR: fototeka MNZS)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Tako se je pokazala potreba po postavitvi mobilnih bolnišnic in napotitvi zdravnikov neposredno na fronto oz. tik za prvo bojno linijo. Da bi lahko ranjene vojake čim hitreje umaknili z bojišča, so potrebovali veliko število nosačev. Tako so se izoblikovale evakuacijske verige. Rane je bilo treba oskrbeti oz. operirati čim prej, in to čim bliže frontni črti, zato so prednje kirurške postaje postavili le 2 ali 3 km od frontne črte. Hitrost obravnave vojakov je tako postala ključno vprašanje. 4 od 5 smrti na bojišču so se zgodile v prvi uri po nastanku rane. Za to uro se je uveljavilo ime »zlata ura«. [9]

Slika 12: 10638702: 6387/2 Zasilna sanitetna postaja (VIR: fototeka MNZS)

2.2.2 BOLNIŠNICE V AVSTRO–OGRSKI MED PRVO SVETOVNO VOJNO

Ranjene vojake so z bojišča pogosto prepeljali v zaledje. Na fronti so le osnovno oskrbeli, zdravljenje pa se je nadaljevalo v bolnišnicah stran od fronte.

Prvo pomoč ranjenim in obolelim vojakom so nudili v poljskih bolnišnicah. Od tam so jih poslali v bolnišnice in sanatorije (okrevališča) v notranjosti. Obstoječe bolnišnice so povečevali, da so vsaj za silo lahko skrbeli za tako povečano število pacientov. Pogosto so bolnišnicam dozidali kar lesene barake. V bolniške prostore pa so pogosto preuredili kar šole, univerze, muzeje. Predvsem v notranjosti monarhije so prostore preuredili tako, da so lahko v njih oskrbovali tudi invalide, ki so potrebovali daljše obdobje za svoje delno ali popolno okrevanje.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 13: 15641001: 6410/1 Sanitetna baraka (VIR: fototeka MNZS)

Ranjene in obolele vojake so pogosto več mesecev selili iz ene bolnišnice v drugo, dokler niso bili ponovno sposobni za boj in so jih poslali nazaj na fronto oz. so jih proglasili za nesposobne za boj.

Medicinska oskrba se je po posameznih delih monarhije močno razlikovala. V odročnih predelih so imeli ne samo težave s pomanjkanjem zdravstvenega osebja, sanitetnega materiala in zdravil, pač pa so se pogosto srečevali tudi s težavami z oskrbo s hrano in kurivom. Na Dunaju so v istem času premogli moderne bolnišnice, ki so imele dostop do zadnjih dosežkov kirurgije in ortopedije. Vodilna je bila rezervna bolnišnica št. 11 v X. dunajskem okrožju, v kateri je deloval ortoped Dr. Hans Spitzky. Do leta 1918 so tu oskrbeli kar okoli 24.000 vojakov.

Poleg ranjencev pa so zdravili tudi veliko število obolelih. Največji problem je predstavljala tuberkuloza. Na Štajerskem so tako leta 1915 imeli kar 800 postelj, namenjenih prav tem bolnikom. [10]

2.2.3 KIRURGIJA V PRVI SVETOVNI VOJNI

Medicina je bila v takratnem času sicer že relativno napredna. Razvijala se je predvsem kirurgija, kar je razumljivo glede na vrste poškodb. Pravzaprav so bili kirurški postopki zelo podobni današnjim.

Pri številnih ranjenih vojaki, ki so prispeli v poljske bolnišnice, je velikokrat prihajalo do zapletov, ki so se pogosto končali s smrtnim izidom. Na začetku stoletja je bilo znanje na medicinskem in kirurškem področju še zelo pomanjkljivo, higiensko-sanitarne razmere pa so bile, predvsem med operacijami, naravnost katastrofalne.

Največji problem so zagotovo predstavljale infekcije. Antibiotikov še ni bilo, zaradi česar je lahko tudi najbolj banalna rana prerasla v kaj hujšega. Večkrat so vojaki, ki so v bolnišnico prihajali iz prve bojne črte, že imeli infekcijo ali plinsko gangreno. Če je bila rana na okončinah, je bila edina rešitev amputacija. Če pa je bil nekdo ranjen v trebuh, v prsni koš ali v glavo, je imel zelo malo možnosti za preživetje. [11]

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

2.2.4 RANE, POVZROČENE Z NOVIM OROŽJEM, IN NJIHOVA OSKRBA

Novo orožje je pred medicinsko osebje postavila nove izzive pri oskrbi ranjenih in obolelih.

Tako centralne sile kakor sile antante so v 1. svetovni vojni uporabljale orožje, ki je bilo s 4. Haško konvencijo iz leta 1907 prepovedano (prepoved uporabe orožja, ki povzroča nepotrebno trpljenje). Tako orožje je povzročalo močne poškodbe tkiva, velike izgube krvi in velike izstopne rane. Vse to je povzročalo, da je bilo zdravljenje izredno zahtevno. Kar tri četrtine vseh ran so bile posledica artilerijskih drobcev granat, ki so poškodovali ali celo odtrgali dele teles, kar je povzročilo hude krvavitve in izgubo velike količine krvi. Eksplozije so povzročale še omedlevice, včasih tudi začasno oglušlost, paralizo ter krvavitve iz nosu in ust. Tudi ročne granate, mine in zračne bombe so bile vzrok za hude rane in opekline.

Pojavilo se je še orožje, ki ga tedaj človeštvo ni poznalo. Prvič so bili uporabljeni bojni plini; klor, fosgen in gorčični plin (mustard gas), ki so povzročali množično opustošenje. Tisti, ki so tak napad preživeli, so še dolgo trpeli zaradi hude prizadetosti pljuč ter poškodb oči in kožnih opeklin.

Slika 14: 04625408: 6254/08 AO-vojaki s čeladami M16 in plinskimi maskami (VIR: fototeka MNZS)

Pogoji zdravljenja teh ranjencev, predvsem na fronti, so bili izjemno težki. Operacije, včasih celo amputacije, so potekale v sanitetnih postajah praktično na prvi bojni črti, pogosto kar med napadi in obstreljevanjem. Medicinsko osebje je bilo premalo usposobljeno, primanjkovalo je krvi, kisika in respiratorjev. Prav tako so se srečevali s pomanjkanjem obvez in sanitetnega materiala ter morfija, ki so ga uporabljali kot narkotik. Oskrba je bila pomanjkljiva, prihajalo je do okužb in posledično do zastrupitev krvi, okužb s tetanusom, pojavom gangren, kar je pogosto vodilo v smrt. Uvedba cepljenja proti tetanusu je že v prvih mesecih vojne močno zmanjšala število smrti.

Poleg amputiranih udov so vojaki pogosto ostali za vse življenje zaznamovani tudi s hudimi poškodbami obraza. Ker plastične kirurgije v današnje pomenu besede takrat še ni bilo, so nekateri ostali neprepoznavni in grozljivo spačeni do konca življenja. [10]

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

2.2.5 MEDICINSKA OSKRBA NA AVSTRO-OGRSKIH FRONTAH

Enormno število obolelih in ranjenih vojakov je v tem času postavilo izziv za pravilno organizacijo medicinske službe na fronti in v zaledju. Tako je avstro-ogrsko vojska postavila navodila, zapisana v »*Reglement für den Sanitätsdienst des k. u. k. Heeres*«.

Avstro-ogrsko vojaško zdravstvo je bilo dobro organizirano. Sanitetne enote so bile nameščene v garnizijskih bolnišnicah v garnizijskih mestih. Vojska je imela na začetku vojne 27 garnizijskih bolnišnic, njihovo število pa se je v vojnih letih povečevalo. Poleg tega je delovalo še veliko drugih, manjših in tem bolnišnicam podrejenih ter pomožnih bolnišnic. [12]

V začetku vojne je Avstro-Ogrska imela okoli 160 poljskih bolnišnic in v vsaki od njih so lahko oskrbeli okoli 200 pacientov. Imeli so tudi 104 mobilne rezervne bolnišnice za oskrbo do 200 resno ranjenih vojakov v vsaki. Poleg tega je avstro-ogrsko vojska premogla tudi 47 poljskih bolnišnic, v katerih so lahko oskrbeli po 500 težko ranjenih. V letu 1917 so mobilne rezervne bolnišnice pretvorili v poljske bolnišnice. [10]

Slika 15: 14642103: 6421/3, 4 Operacija na prostem ob prisotnosti častnikov (VIR: fototeka MNZS)

Takoj za frontno črto so bile pomožne, mobilne in frontne bolnišnice. Pravzaprav je imela vsaka vas na vojnem območju svojo bolnišnico. Z vse večjim prilivom obolelih in ranjenih vojakov so se razmere slabšale kljub ustanavljanju novih medicinskih enot in vpoklicu medicinskega osebja. Moštvo sanitetnih enot so sestavljali nosači sanitejci, ki so vključevali nosače ranjencev in obvez. Sanitetni oddelki so na bojišču morali prvi poskrbeti za ranjence, organizirati hiter prevoz in tudi postaviti sanitetne postaje prve pomoči. Po najnujnejši oskrbi so ranjence premestili na naslednjo stopnjo, obvezovališče, od tam pa v mobilne ambulante. Te so bile nato vez med zalednimi bolnišnicami, kjer so nudili nadaljnjo oskrbo. Sanitetne enote so skrbele tudi za vojake, zdravila, prehrano in namestitvev ranjencev, za skladišča z zdravili in sanitetnim materialom ter za železniški ali ladijski prevoz ranjenih in obolelih vojakov.

Poseben pomen je imel triažni sistem – razvrščanje ranjenih po resnosti poškodb in po prioriteti oskrbe. Na bojišču so ranjene najprej nujno oskrbeli na samem kraju, kjer so jih oskrbeli sovojaki ali sanitejci. Potem je pot vodila najprej do sanitetne postaje za prvo pomoč, od tam v divizijsko sanitetno postajo, nato v vojne bolnišnice, ki so bile na ožjem frontnem območju (mobilne, poljske, epidemijske ...) in potem v garnizijske in rezervne bolnišnice v notranjosti

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

države. Za bolj učinkovito pomoč so oblikovali tudi mobilne kirurške enote, ki so vključevale polno kirurško ekipo. Prevoz na dolge razdalje, v garnizijske bolnišnice, je potekal pretežno z vlaki. Na krajše razdalje so uporabljali tovornjake in vprege. Vsak vojak je imel pri sebi zavoj ali paket prve pomoči. Zaradi vse številnejših poškodb in potrebe po neposredni oskrbi na terenu je avstro-ogrška vojska povečala število paketov za vsakega vojaka. Od leta 1915 sta vsakemu vojaku pripadala 2 paketa. Vsak paket je vseboval 4 m dolg povoj iz gaze, dva 15 m dolga in 6 cm širok povoja, tri dodatne povoje iz gaze, trikotno ruto, vato in varnostno sponko. Sanitejci so s seboj nosili tudi transportne sanitetne torbice, ki so vsebovale sanitetni in kirurški material v večji količini, poleg tega pa še stekleničke in ampule z zdravili. V steklenicah so bila shranjena različna zdravila, od razkužil (jodova raztopina) in protibolečinskih zdravil (lokalni anestetiki in morfinski preparati). Ker antibiotikov še ni bilo, so posebno težavo predstavljale okužbe, in sicer okužbe ran, in nalezljive bolezni. [12]

Slika 16: 15641004: 6410/4 Notranjost bolniške sobe (VIR: fototeka MNZS)

Mnogo poročil iz tega časa omenja nehumane in neustrezne pogoje v teh bolnišnicah.

Neustrezne pogoje je opisal tudi Lieutenant Biedermann. Tako v svojem pismu opisuje, da najtežje ranjence zaradi pomanjkanja zdravnikov operirajo tudi študentje medicine s končanim le enim letnikom.

2.2.5.1 MEDICINSKA OSKRBA NA SOŠKI FRONTI

Soška fronta je bila sicer le eno izmed bojišč prve svetovne vojne, toda bila je izredno kruto bojišče. Topništvo je na kraških tleh velikokrat povzročilo še dodatne rane, saj je kamnite okruške spreminjalo v nevarne šrapnele. Reševanje ranjencev in bolnikov iz skalovja je bilo bistveno težje kot v ravninskih predelih. Higienске razmere so bile, zaradi pomanjkanja vode na Krasu in nepokopanih trupel, obupne, kar je prispevalo k množičnemu širjenju nalezljivih bolezni.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Na obeh straneh prve bojne črte so bile bivalne razmere izjemno slabe. Vojaki so bili utrujeni, neprespani, umazani in razcapani. Na bojišču so ostajala nepokopana trupla, razmnožile so se uši in podgane. V strelskih jarkih so se širile bolezni, med njimi kolera in tifus. Velika težava je bila tudi preskrba z vodo in žeja, saj je na kamnitem, od sonca razžarjenem Krasu močno primanjkovalo vode.

Umrljivost med vojaki je bila izjemno visoka. Preživeli so težko čakali na zamenjavo in odhod s prve bojne črte. Številni so bili ranjeni ali so trpeli zaradi psihičnih težav, ki so bile posledice bojnega šoka. V zaledje so odhajali prek razvejanega sanitetnega sistema vojaških bolnišnic: od prevezovališč in sanitetnih postaj, do dobro organizirane mreže vojaških bolnišnic. Pomembno sanitetno središče z vojaško bolnišnico in pomembno železniško povezavo je bilo v Štanjelu, kjer so ranjenci in bolniki dobili nujno zdravniško oskrbo, težje primere pa so poslali naprej proti Ljubljani in drugim mestom monarhije. [13] Prav tako je bila pomembna vloga bolnišnice v Oseku.

2.2.5.2 BOLNIŠNICA PRI OSEKU

Bolnišnica pri Oseku je bila poljska bolnišnica (Feldspital) 10/14 in divizijska sanitetna postaja (Divisionssanitätsanstalt). V času prve svetovne vojne in bojev na soški fronti je pri Oseku delovala avstro-ogrška vojaška bolnišnica. Avstro-ogrška armada je z izgradnjo kompleksa barak za potrebe poljske bolnišnice pričela ob koncu leta 1915. Bolnišnično enoto so v vas konec leta 1915 premestili iz Galicije. Bolnišnico so začeli uporabljati na začetku leta 1916. Bolnišnica je stala tik ob vasici Osek v Vipavski dolini. Kompleks je obsegal približno 20 objektov, od tega 9 barak, namenjenih ranjencem, 1 baraka pa je bila namenjena kirurgiji. Po okvirnih ocenah je bilo v Oseku prostora za približno 400 ranjencev. Ob kompleksu je bila locirana lesena kapela, za njo pa pokopališče. Kompleks so gradili ruski vojni ujetniki.

Slika 17: Notranjost operacijske dvorane v vojaški bolnišnici v Oseku v Vipavski dolini (VIR: arhiv fotografij Inštituta za proučevanje zgodovine združitve Italije iz Rima)

Po pol leta se je status kompleksa zaradi bližine fronte spremenil. Po preselitvi poljske bolnišnice v Ajdovščino je začela v kompleksu pri Oseku delovati sanitetna postaja 58. pehotne divizije (Divisionssanitätsanstalt). Divizijska sanitetna postaja je bila osrednja sanitetna enota

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

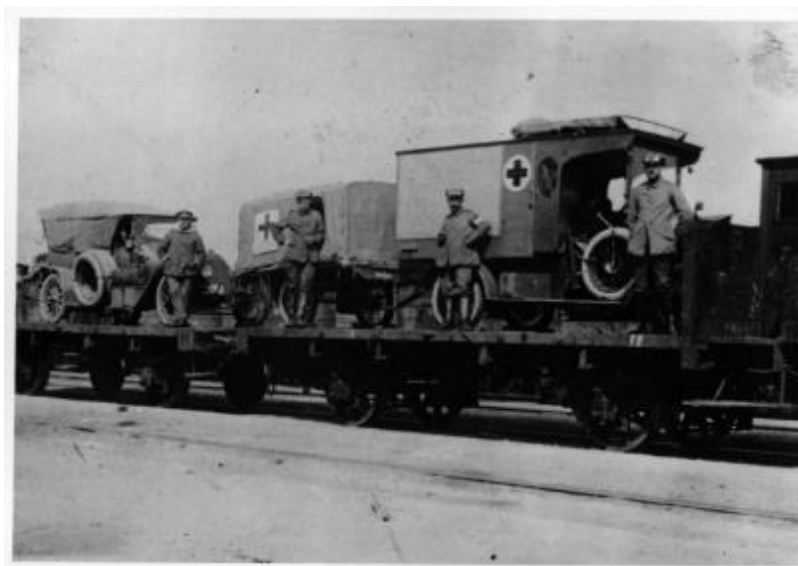
divizije, opravljala je funkcijo obvezovališča in postaje za lažje ranjene, po potrebi pa tudi nujne operacije. V sanitetnih postajah so navadno opravili triažo – to je razvrstitev ranjenih na lahko ranjene, težko ranjene in umirajoče. Težko ranjene so odpeljali naprej, v sanitetni enoti so opravili le najnujnejše posege. Bližje fronti so zadrževali le lažje ranjene, tiste, ki so se lahko v tednu ali dveh vrnilo na fronto. [14]

Slika 18: Zaledna bolnišnica v Oseku (VIR: Kulturno in turistično društvo Osek)

2.2.6 TRANSPORT RANJENCEV IN OBOLELIH V ZALEDJU

Avstro-ogrška vojska je imela poljske bolnišnice, vlakovne sanitetne kompozicije in celo sanitetne ladje, prav tako pa tudi mrežo fiksnih bolnišnic blizu fronte in v zaledju. Pomoč vojski so nudili tudi malteški viteški red in Rdeči križ.

Slika 19: 14642205: 6422/5 Sanitetna vozila na vlaku (VIR: fototeka MNZS)

Vojaško zdravstveno osebje je moralo biti čim bližje prvim frontnim črtam, da so lahko čim hitreje nudili prvo pomoč. Mnogo ranjencev je bilo tako oskrbljenih v obvezovalnicah ali pa

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

celo operiranih tik za bojno črto v improviziranih operacijskih sobah, od koder so jih nato poslali v bolnišnice v zaledju.

Ker je bila zmogljivost poljskih bolnišnic omejena, so morali vsaj najtežje ranjene čim hitreje dostaviti v bolnišnice v zaledju. Za to so uporabljali sanitetne vlake in ladje. [10]

Slika 20: 15641205: 6412/5, 7 Prevoz ranjencev z vlakom (15 km) (VIR: fototeka MNZS)

Slika 21: 26659411: 6594/11 Parnik Metternich (VIR: fototeka MNZS)

Ranjence z manjšimi ranami so zadržali blizu fronte, da so se lahko čim prej vrnil na bojišče.

2.2.6.1 SANITETNI VLAKI

Sanitetni vlaki, imenovani tudi lazaretni vlaki, so bili namenjeni množičnemu prevozu ranjencev s fronte v zaledje. Za »izumitelja« lazaretnih vlakov 20. stoletja velja berlinski urolog James Israel (1848–1926). Na začetku prve svetovne vojne je razvil sanitetni vlak, v katerem je bilo mogoče tudi med vožnjo operirati, in leta 1915 je nadzoroval tudi njegovo prvo uporabo.

Namen sanitetnih vlakov torej ni bil zgolj prevzem ranjencev in prevoz do določene postaje, temveč so morali med transportom prevzeti naloge lazareta, vojaške poljske bolnišnice. To pomeni ustrezno nastanitev v vagonih, urejenih posebej za ta namen, ter oskrbo in zdravljenje

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

ranjencev. Nastanitev je zahtevala ležišča (stojala z nosili) za najtežje ranjene, umivalno mizo, zložljive stole in druge pripomočke, potrebne za nego bolnikov. Zagotoviti je bilo treba kurjavo, zračenje in razsvetljava. Sanitetni vagoni so bili opremljeni tudi s straniščem. Sanitetne vlake so sestavljali poleg bolniških vagonov za 8–10 bolnikov še zdravniški, kuhinjski, skladiščni in jedilni vagoni ter vagon za potrebščine. Pogosto so vlaku dodali še operacijski vagon z oddelkom za sanitetni material. Sestava in razvrstitev vagonov v sanitetnih vlakih je bila različna, en vlak je navadno sestavljalo 25–40 vagonov.

Avstro-Ogrska je v skladu z določili predpisa za sanitetne vlake cesarsko kraljeve armade predvidela dve vrsti vlakov:

- bolnišnične vlake za težko obolele in težko ranjene, ki so zahtevali med transportom tudi bolnišnično nego,
- bolniške vlake za lahko obolele, ki so bili predvideni za krajše vožnje.

Prvi so bili sestavljeni iz 26 vagonov in so prevažali samo ležeče. Drugi so bili sestavljeni iz 25 dvoosnih vagonov in so lahko sprejeli 300 sedečih in 64 ležečih bolnikov. [15]

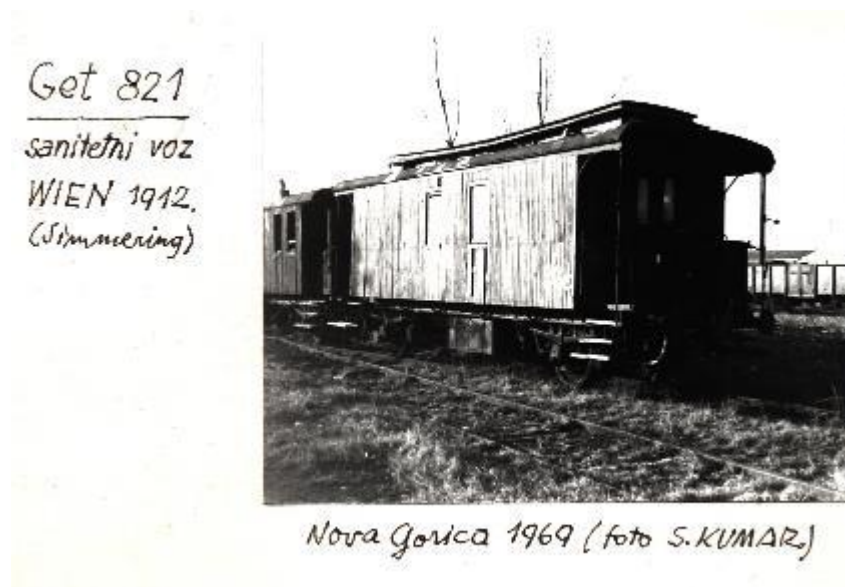

Slika 22: Vkrčavanje ranjenih vojakov na sanitetni vlak v Podmelcu (VIR: zbirka fotografij Zorka Kendre)

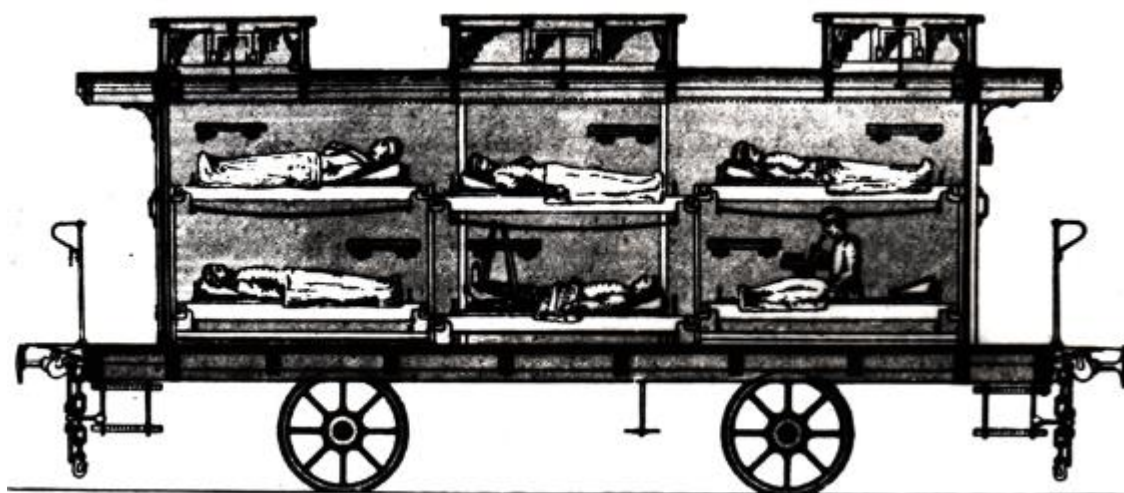
2.2.6.1.1 Sanitetni vagon Get 821

Sanitetni vagon Get 821 v zbirki Železniškega muzeja Slovenskih železnic so izdelali leta 1912 v dunajski tovarni Simmering kot ambulantni vagon sanitetnega vlaka. V letih 1915–1917 so ga uporabljali na soški fronti. Žal se ni ohranilo nič od prvotne notranje opreme.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 23: Sanitetni vagon Get 821 (VIR: Železniški muzej)

Slika 24: Sanitetni vagon Get 821 (VIR: Železniški muzej)

2.2.7 PRIHOD PRVIH RANJENCEV

Že septembra 1914 so v zaledje pripeljali prve ranjence. Ker je bilo za vse ranjene in obolele prostora premalo, so jih namestili v za bolnišnične namene preurejene šole, gostišča, hotele, tovarne in vojašnice. Velik priliv beguncev, vojakov in ranjencev je močno povečal nevarnost izbruha epidemij. K širjenju teh je pripomogla tudi relativno slaba higiena tistega časa in pomanjkanje hrane. Morebitne bolezni so tako kolikor toliko uspešno preprečevali s cepljenjem in drugimi preventivnimi ukrepi.

2.2.8 BOLEZNI MED VOJNO

Vojna je s seboj prinesla tudi razmah nalezljivih bolezni med vojaki in civilnim prebivalstvom. Zaradi masovnih premikov prebivalstva, neustreznih higienskih razmer in bojov predstavljajo namreč velike vojne še posebno ugodno okolje za njihovo širjenje.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 25: Transport ranjencev (VIR: <http://www.itinerarigrandeguerra.com/code/42938/Bolezni-med-prvo-svetovno-vojno>)

Med vojno so bile bolezni in njihovo širjenje eden glavnih problemov. Življenje v strelskih jarkih je bilo izjemno težko in polno negotovosti. Vojaki, ki so na fronti preživeli daljša obdobja, so se srečevali z različnimi težavami. Mraz, odsotnost primerne zavetja, pomanjkanje osebne higijene, in to več tednov zaporedoma, pomanjkanje hrane ali pogosto slabo konzervirana hrana, ki so jo vojaki pojedli sredi umazanije, pomanjkanje stranišč ... so bili le nekateri vzroki, ki so pripomogli k širjenju nalezljivih bolezni. Posebno izpostavljeni so bili vojaki na fronti, bolezni pa so se zaradi stikov z njimi širile tudi na civilno prebivalstvo. Oblasti so širjenje poskušale omejiti z obveznim in sistematičnim cepljenjem prebivalcev in vojakov. [16]

Med najbolj razširjene so sodile tifus, kolera, griža, črne koze, malarija in spolno prenosljive bolezni. Pri številnih vojakih pa so se pojavile še druge vrste patologij, kot npr. bolezni dihal (dovolj je, da pomislimo na premočenega vojaka, ki je bil na Krasu izpostavljen ledeno mrzli burji ali pa na alpina na 2.000 m nadmorske višine), bolezni, vezanih na promiskuiteto med počitkom v zaledju, ali pa na infekcije, ki so se širile tudi zaradi najbolj banalne rane. Leta 1918 se je, kot da bi ne bilo dovolj gorja, tudi po Evropi razširila epidemija španske gripe, ki je dobesedno zdesetkala vojaško in civilno populacijo.

Nezanemarljive pa so bile tudi duševne bolezni, ki so bile posledica dolgih obdobj, ki so jih vojaki preživeli na fronti. Za veliko število mladih in manj mladih, neprestano podvrženih smrtni grožnji, je bila to nočna mora. Kdor koli je bil v prvi bojni vrsti, je vedel, da lahko v katerem koli trenutku umre: sovražnik je neprenehoma obstreljeval s topništvom, ostrostrelci pa so bili stalno na preži. Ena sama nepredvidna kretnja, kot npr. vstati v strelskem jarku, je vojaka lahko stala življenje.

Imeti stalno pred očmi razpadajoča trupla seveda ni pripomoglo k dobremu počutju. Ravno v teh letih se je rodil izraz »vojni tepček«, s katerim so označevali može, ki se jim je že med prvo svetovno vojno ali po njej zameglil um. Ker je bilo področje duševnih bolezni še zelo neraziskano, se je med zdravniki razširil poskus zdravljenja z elektrošokom, s čimer so povratnikom s fronte povzročili le še dodatne bolečine in zaplete. [17]

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

2.2.9 PREPREČEVANJE ŠIRJENJA NALEZLJIVIH BOLEZNI V AVSTRO- OGRSKI MED VOJNO

Čeprav so se zavedali nevarnosti širjenja nalezljivih bolezni, vojska na začetku vojne nanje ni bila pripravljena. Šele kasneje so uvedli številne preventivne ukrepe, s katerimi so poskušali zaveziti širjenje. Uvedli so karanteno, kjer so opazovali »sumljive« obolele, začeli so uporabljati dezinfekcijo s paro, tretirati pitno vodo, v bolnišnicah so uredili pralnice in kopalnice z vročo vodo ... Pogosto še pošta ni smela iz bolnišnic, preden so jo razkužili.

Kljub strogim ukrepom pa je bilo širjenje težko preprečiti. Civilno prebivalstvo je bilo, vsaj na začetku, premalo seznanjeno oz. poučeno o tej problematiki. Prav tako v prvih letih vojne vojska ni imela posebnih izolirnih bolnišnic, v bolnišnicah pa so zaradi pomanjkanja zdravstvenega osebja pomagali neizkušeni in neopremljeni civilisti. V tem obdobju so se srečevali s pomanjkanjem ustreznih razkužil.

V letu 1915 so se pojavile prve izolirne bolnišnice, a težave so se nadaljevale. Pogosto so v istih prostorih ležali okuženi s tifusom, kolero ali grižo.

Predvsem na območju Balkana, Galicije in Rusije je takrat za grižo zbolelo 120.000 vojakov, od tega jih je kar 5.000 umrlo. V prvih treh letih je visok davek terjala tudi kolera, ki je vzela več kot 16.000 življenj predvsem na območju Galicije, Poljske in Rusije, pa tudi Balkana.

Vojno ministrstvo je kasneje uvedlo sistematično cepljenje. To se je kazalo v znatnem znižanju smrtnih primerov.

Sprva so oficirji cepljenju nasprotovali, češ da bo to oslabilo vojake in nekaj časa ne bodo sposobni za boj. Cepljenje proti kozam, ki so se najpogosteje pojavljale na vzhodni fronti, se je pokazalo za relativno varno in zanesljivo ter je tako počasi pridobivalo naklonjenost generalov. S cepljenjem so tako začeli šele v drugem letu vojne, a je še dolgo veljalo za nezaželeno. [10]

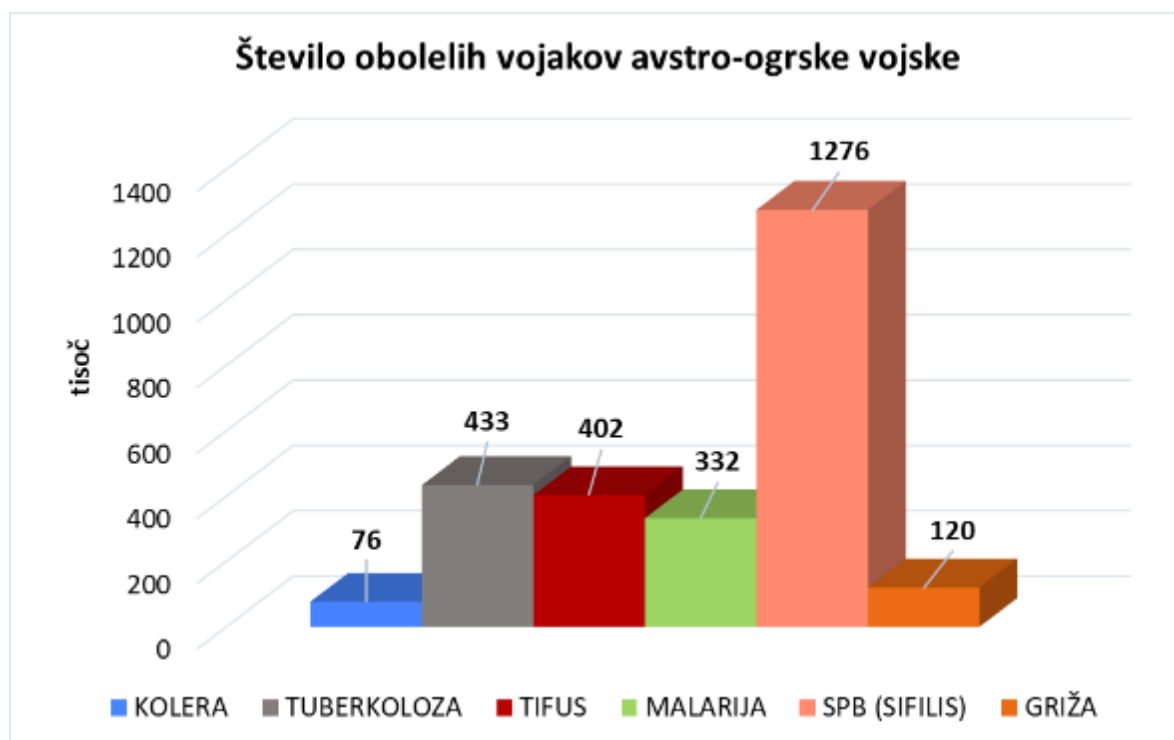

Slika 26: 14642415: 6424/15 Cepljenje (VIR: fototeka MNZS)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

2.2.10 EPIDEMIJE V AVSTRO-OGRSKI MED VOJNO

Podobno kot v vseh prejšnjih vojnah je vojska tudi v 1. svetovni vojni poleg izgub na bojišču beležila velike izgube vojakov tudi zaradi nalezljivih bolezni. Tako so se pojavljali tifus, griža, kolera, koze in malarija. V letih med 1914 in 1917 je kar 433.517 avstro-ogrskih vojakov zbolelo za tuberkulozo, 402.314 za tifusom in 331.721 za malarijo, ki se je v glavnem pojavljala predvsem na bojiščih v Albaniji in Črni gori. V Galiciji in na Balkanu je bila pogosta tudi kolera, velik problem pa so predstavljale tudi spolno prenosljive bolezni, saj naj bi bilo z njimi okuženih kar 1.275.885 vojakov. Umrljivost zaradi teh je bila v primerjavi z drugimi relativno nizka (cca. 0,02 %), saj je pri koleri znašala kar 21 %, 9 % pri tuberkulozi in 8,5 % pri tifusu. Tako je v prvih treh letih vojne zaradi zgoraj naštetega umrlo več kot 100.000 avstro-ogrskih vojakov.

Graf 2: Število obolelih vojakov avstro-ogrške vojske med vojno (*SPB = spolno prenosljive bolezni)

Vzroki za hitro širitev so tičali v slabi higieni, problemu odstranjevanja trupel ter neprestani selitvi vojakov z bojišča na bojišče, kar pa je zaradi nenehnih stikov močno povečalo število obolelih in posledično umrlih tudi med civilisti. [10] Največji davek med nalezljivimi boleznimi pa je terjal izbruh španske gripe v zadnjem letu vojne.

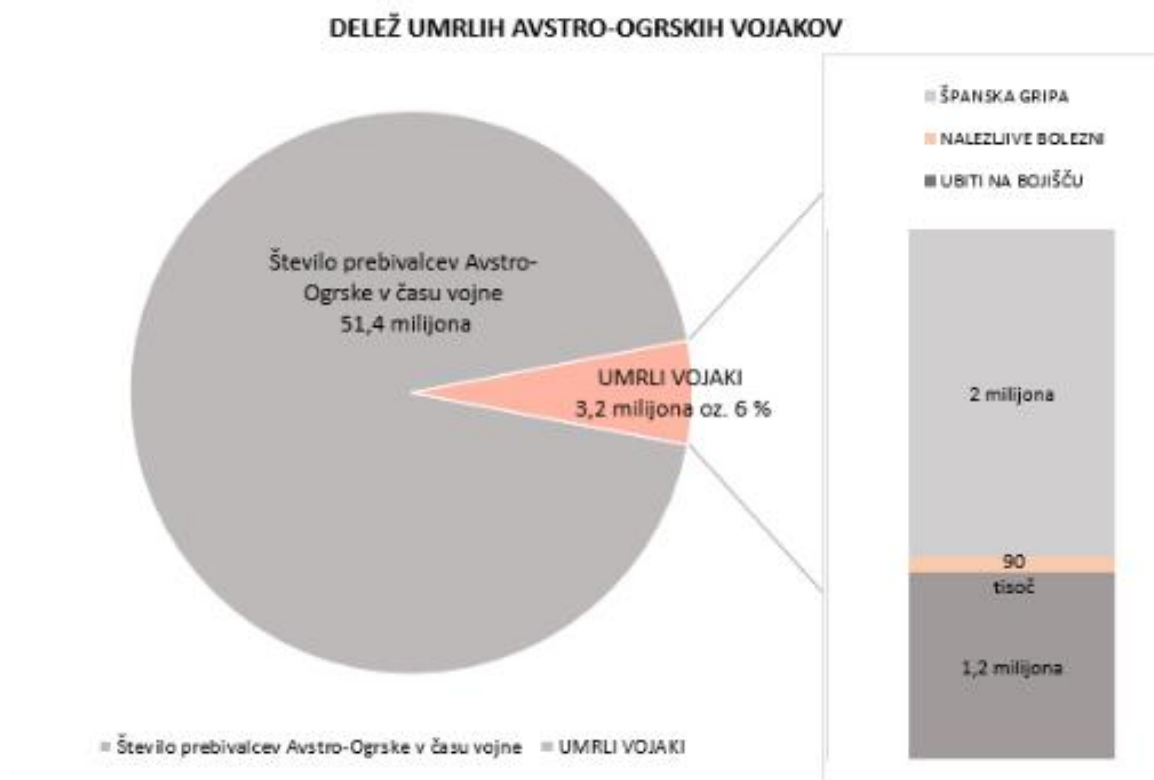
2.2.11 ŠPANSKA GRIPA V LETU 1918

Proti koncu vojne se je izčrpanosti in pomanjkanju pridružila še za tedanje čase neznan bolezni, ki je množično kosila med vojniki in civilisti. Med septembrom in decembrom 1918, ko so se umikajoči vojniki vračali s fronte, je naše kraje zajela epidemija španske gripe. Epidemija se je širila po vseh kontinentih in naj bi povzročila okoli 21 milijonov smrtnih primerov. V Evropi naj bi bila odgovorna za smrt okoli dva milijona ljudi. Španska gripa je, v nasprotju z drugimi epidemijami, kosila predvsem med odraslim prebivalstvom med 15. in 40.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

letom. Zdravniki so tavalili v temi. Niso vedeli, kaj jo povzročala, ne kako se prenaša in je tako niso znali ustaviti. Do tedaj znana zdravila, kot so aspirin, kinin ali pirimidin, niso pomagala. Dokaj dobre rezultate so dali le antistreptokokni serumi.

Življenje se je ponekod praktično ustavilo. Zaprte so bile šole in cerkve. Na Dunaju je bil zaradi velikega števila obolelih voznikov praktično ustavljen tramvajski promet. Vojaške in civilne bolnišnice so bile preobremenjene, primanjkovalo je zdravnikov in medicinskih sester, ki so seveda tudi zbolevali. [10]

Graf 3: Delež umrlih avstro-ogrskih vojakov

Avstro-Ogrska je v času vojne izgubila približno 3,2 milijona vojakov, od tega jih je na bojišču padlo več kot milijon, dva milijona zaradi španske gripe in 90 tisoč zaradi drugih nalezljivih boleznih.

3 CELJE MED PRVO SVETOVNO VOJNO

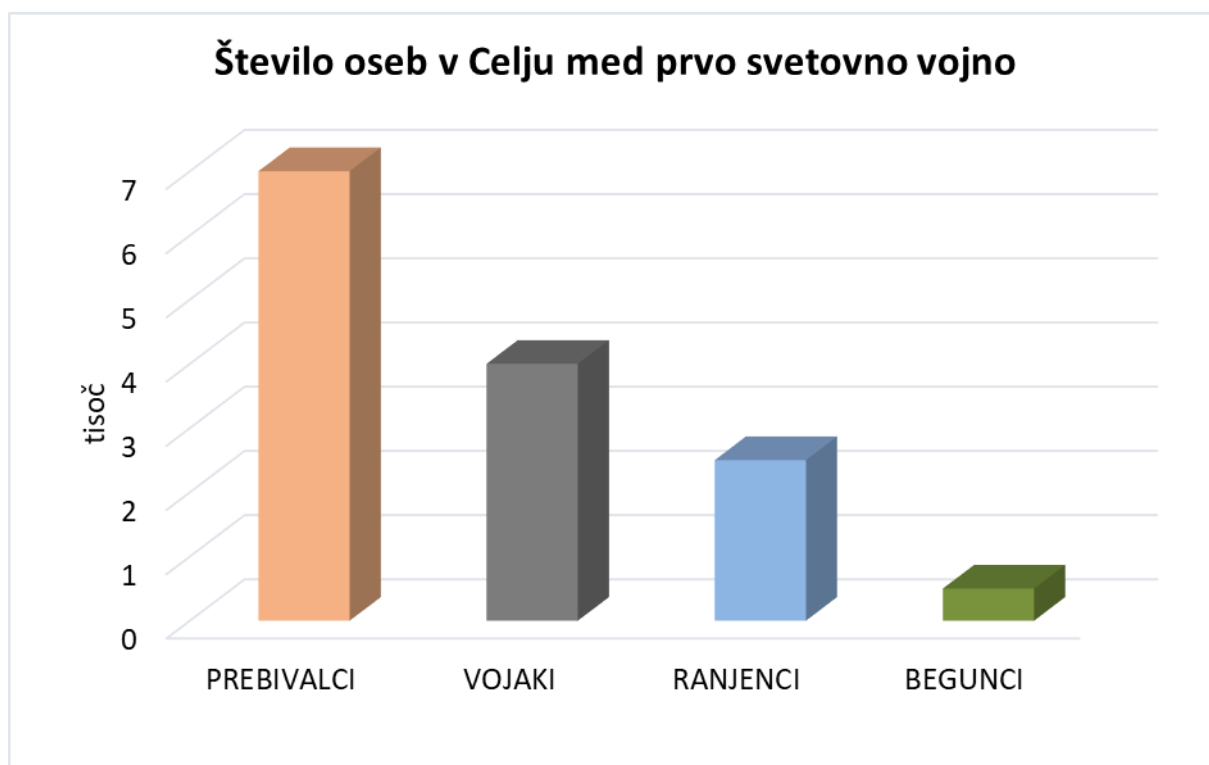
Izbruh vojne je neposredno ali posredno prizadel veliko število Celjanov. Mnoge so poslali na fronto, prizadeti pa so bili tudi prebivalci, ki so ostali v zaledju. Že kmalu po začetku vojne so grozote občutili tudi v mestu z okolico. Poleg prebivalcev so se že v začetku septembra 1914 pojavili prvi ranjenci, ki so z vlakom prispeli z ruskega bojišča. Poleg meščanov in ranjencev se je sem zateklo tudi veliko beguncev. V mestu so se bojevali z velikim pomanjkanjem hrane, obleke, kuriva in denarja. Država je začela uvajati kontrolo nad vsakršno proizvodnjo, tudi kmetijsko. Uvedli so živilske karte, omejevali porabo in sprejemali druge ukrepe, ki so bili značilni za vojne razmere. Delovne sile je že kmalu po izbruhu vojne začelo primanjkovati na vseh področjih gospodarstva, tudi v kmetijstvu, kar se je poznalo tudi v zmanjšanih količinah

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

kmetijskih pridelkov. Ker je primanjkovalo delovne sile, so podjetja in obrtniki morali zmanjševati proizvodnjo oz. jo povsem ustaviti. Delovna sila, ki je še ostala, pa je postala zelo draga, zato si je mnogi niso mogli več privoščiti. Poleg pomanjkanja osnovnih življenjskih dobrin so ljudi zelo bremenile tudi vsakodnevne podražitve. Že jeseni leta 1914 so cene začele strmo naraščati, proces pa se je nadaljeval ves vojni čas. [19]

3.1 SLOVO VOJAKOV – MOBILIZACIJA V CELJU Z OKOLICO

Da se je bližal vojni čas, je bilo v mestu v vsakodnevnom življenju čutiti že več mesecev pred odločilnimi dogodki. Dogajanje v vojašnicah ni moglo ostati samo za njihovimi zidovi, še posebej, ker se je v mestu močno povečalo število vojakov in vojaških objektov. Prva opazna sprememba, ki jo je prinesel začetek prve svetovne vojne na Celjskem, je bilo ogromno število vojakov. Na Anino nedeljo, 26. julija 1914, so se v Celju pojavili plakati, ki so pozivali k mobilizaciji. V Celju sta se tako napolnili obe kasarni. Tudi v Petrovčah, Žalcu in Teharjah so formirali »marškompanije«. [6] Ob začetku mobilizacije je bilo v Celju tako nastanjenih kar 4.000 vojakov. [19] Glede na to, da naj bi v tem času v Celju živelo le okoli 7.000 prebivalcev, je to za mesto predstavljajo res velik zalogaj. Ker je bilo za vse vojake v vojašnici premalo prostora, so jih nameščali po šolskih in drugih poslopih. Po začetku vojne z Italijo pa se je njihovo število v mestu z okolico povečalo na kar 10.000. [6] Naborniki iz celjske regije so služili v 87. pešpolku. Naborni kraj ni obsegal samo Celja z okolico, pač pa tudi Ptuj in območje Pohorja. 87. pešpolk je bil sestavljen iz štirih bataljonov. Na Karpatih je ostal do pomladi 1915. 4. bataljon so ob začetku vojne poslali na Balkan, a so ga kasneje premestili na Tirolsko. Vojake so kmalu po začetku vojne začeli nadomeščati ranjenci in oboleli. [18]

Graf 4: Število oseb v Celju med prvo svetovno vojno

3.2 PRIHOD BEGUNCEV

Septembra 1914 so začeli v naše kraje prihajati prvi begunci, ki jih je od doma pognala ruska zasedba Galicije in Bukovine. Oblasti so jim uredile brezplačen prevoz, nastanitev ter versko in zdravstveno oskrbo, na pomoč so priskočili tudi domači prebivalci, ki so prispevali obleko in obutev, posteljino, kurjavo in drugo potrebno. Nekaterim so preskrbeli delo, a kljub temu je večina v brezdelju čakala le na vrnitev domov, kar so dočakali maja 1915, ko je avstro-ogrsko vojska osvobodila večji del Galicije. [16]

Poleg vojaških oseb, ranjencev in vojnih ujetnikov so dali mestu pečat tudi begunci, ki so v Celje prišli iz Istre, Primorja in Trsta že v prvih mesecih vojaških spopadov. Po poročilih mestnih oblasti se jih je v mestu in neposredni okolici naselilo okoli 300. Mestna oblast je od deželnega namestništva zahtevala, da mesto zapre za begunce. Ta predlog je mestna oblast utemeljevala z velikim pomanjkanjem nastanitvenih možnosti, saj je bilo Celje zaradi lege ob glavni prometnici že polno vojaštva. Vendar so bile mestne oblasti pri tem neuspešne. Begunci so v Celju ostali vse do konca vojne (junija 1918 jih je bilo še 506, oktobra pa 242), 69 beguncev iz Gorice in Gradiškega pa se tudi po koncu vojne ni hotelo vrniti na svoje domove. [18]

3.3 PRIPRAVA BOLNIŠNIC ZA PRIHOD RANJENCEV

Čprav je bilo Celje oddaljeno od frontnih linij, se je vojni čas v mestnem utripu poznal že od prvega dne. Zaradi strateške lege ob železnici je postalo pomembna postaja ranjencev. 8. decembra 1914 je z ruskega bojišča prispelo prvih 378 ranjencev. Večina naj bi z navdušenjem pripovedovala o junaškem boju domačega 87. pešpolka. [6] Takoj so začeli pripravljati bolnišnice in v ta namen uporabljati predvsem šolske prostore mestne deške in dekliške ljudske šole, obrtno in trgovsko šolo, okoliško osnovno šolo in dekliško meščansko šolo. Za ranjence so deloma prilagodili domobransko vojašnico, t. i. 'Burgkaserne', Narodni dom, nemški študentski dom v Gaberjahu, gostišči Beli vol, Zeleni travnik in kasneje še prostore okrajnega sodišča. Ranjence so sprejemali tudi v javni deželni bolnišnici (v njej so od konca leta 1875 delovale sestre Skupnosti hčera krščanske ljubezni ali usmiljenke). Rdeči križ je imel in oskrboval svojo bolnišnico v hotelu 'Mohr'. Kasneje so v Nemško hišo in v poslopje nove državne gimnazije naselili garnizonsko bolnišnico št. 9 iz Trsta.

3.4 NASTANITEV RANJENCEV

Na grozote vojne so v Celju poleg številnih beguncev opozarjali predvsem številni ranjenci, ki so si v več vojaških bolnišnicah celili rane in se zdravili zaradi kužnih in nalezljivih bolezni. Obstoječe kapacitete niso zadostovale, zato je vojska oktobra 1914 iz Trsta premestila garnizijsko bolnišnico št. 9 s 175 posteljami [6] in jo namestila v prostore Nemške hiše. [19] V tistem času je Celje skupaj z rezervnima bolnišnicama in okrevališčem premoglo 3300 postelj.

Največja vojaška bolnišnica je bila v prostorih novozgrajene gimnazije, vodil pa jo je celjski zdravnik dr. Gollitsch. [20]

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

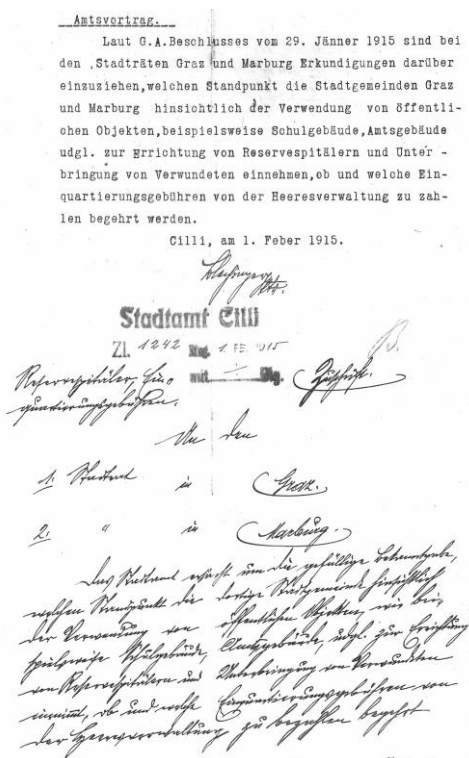
Ker tudi to ni zadostovalo, so ranjene vojake nastanili še v grofiji, kjer je bilo nastanjenih med 900 in 1.500 mož. [6] V poslopju stare grofije je bilo dodatno nastanjenih še 200 vojakov, drugi ranjenci in vojaki pa so bili nastanjeni v poslopih kasarne vojaške obrambe.

Januarja 1915 je bilo na zdravljenju že 2.500 ranjencev, v okolici pa je bilo še veliko okrevajočih. [6] Vlak je 16. aprila 1915 v Celje pripeljal 600 ranjenih in bolnih vojakov.

Slika 27: Ranjeni vojaki v eni od celjskih začasnih bolnišnic (ZAC, Zbirka razglednic, št. 10-33/3)

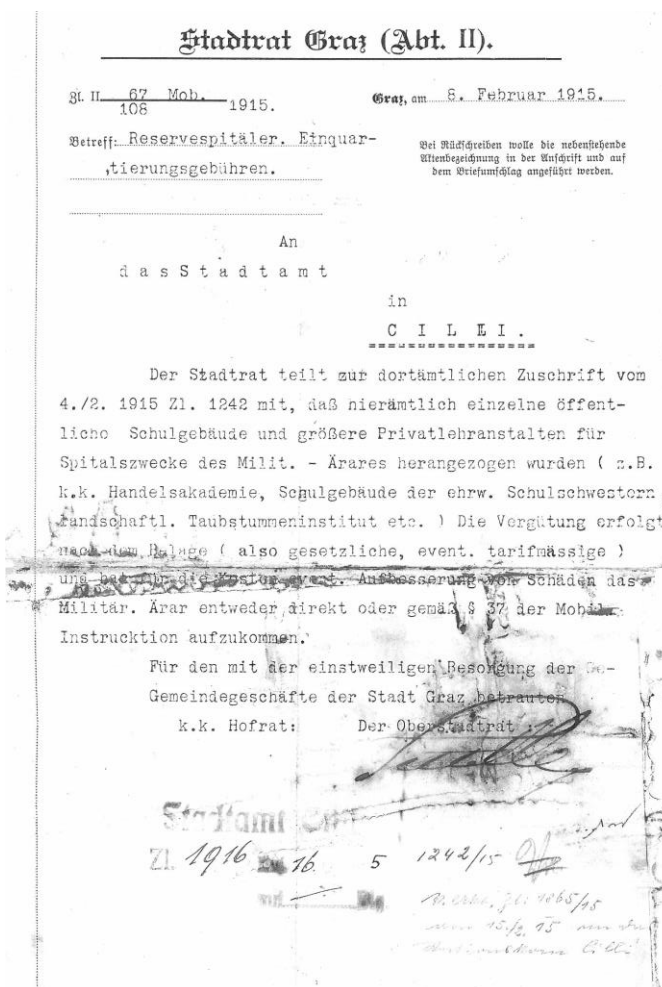
1. februarja 1915 je Celje zaprosilo mestna sveta Gradca in Maribora, da podata svoje stališče o tem, kaj menita o uporabi javnih objektov, kot so šole, uradi in drugo, za ureditev rezervnih bolnišnic in nastanitev ranjencev ter ali in koliko bodo zaračunali za uporabnino (Listina 1).

Listina 1: Zaposilo mesta Celje (VIR: ZAC)

Že 8. februarja so prejeli odgovor Mestnega urada Gradca, da se posamezne javne šolske stavbe in večje zasebne ustanove (npr. trgovska akademija, šolska stavba šolskih sester itd.) lahko uporabljajo za nastanitev bolnih in ranjenih vojakov, uporabnina pa se določi po tarifi, ki pokrije stroške in morebitno odpravljanje škode (Listina 2).

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Listina 2: Odgovor mesta Gradec (VIR: ZAC)

Konec leta 1915 je bila urejena še zasilna bolnišnica v gostilni »Pri zamorcu«. [6] Tam je delovala rezervna vojaška bolnišnica Rdečega križa. Zasedli so še poslopja slovenske gimnazije, ljudske šole, mestne deklishe in deške šole, mestni otroški vrtec ter samostan in romarski dom pri cerkvi Sv. Jožefa. [6]

Slika 28: Velika dvorana v Nemški hiši je bila polna bolniških postelj (VIR: Osrednja knjižnica Celje)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

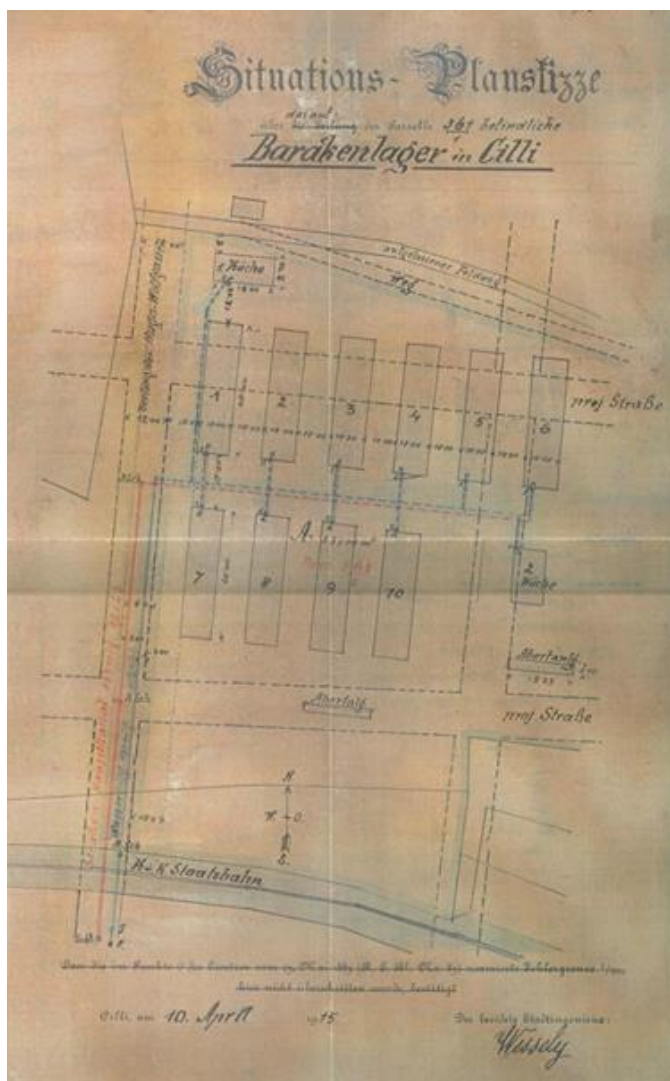
Slika 29: Vojaška bolnišnica v Nemški hiši (Celjski dom) v Celju (VIR: Osrednja knjižnica Celje)

Slika 30: Razglednica, ki jo je novembra 1915 poslal ranjeni vojak, ki se je zdravil v rezervni vojaški bolnišnici v stavbi meščanske šole, današnje Gimnazije Celje - Center (VIR: http://www.europeana.eu/portal/record/2022501/Default.aspx_module_7_id_8859.html)

Za ranjence in drugo vojaštvo so severno od savinjske železnice, ob podaljšku današnjih Kersnikove in Kosovelove ulice, postavili barake. [6] Bolniške barake za 2.000 mož so stale na mestu današnje Stritarjeve ulice, izolirna vojaška bolnišnica pa južno od železnice, v bližini mestne, zaradi pogoste griže in tudi kolere med vojaki. [6]

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 31: Načrt vojaških barak v Celju (Barakenlager in Cilli) (VIR: ZAC)

Leta 1915, ko sta poplavljali Voglajna in Savinja, so morali ranjence evakuirati iz barak in jih začasno namestiti v poslopju stare gimnazije. [6] Z električno, vodovodno in kanalizacijsko napeljavo v novozgrajene objekte in dodatno v že obstoječe je imela občina velike stroške.

Slika 32: I. gimnazija v Celju pred 100 leti, ko je bil pouk nereden in moten, poslopje je bilo namenjeno tudi vojaški bolnišnici (VIR: <http://www.prvagim.si/zgodovinski-oris.html>)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

V vseh omenjenih prostorih je bilo vedno več kot 1000 ranjencev, v letu 1916 pa se je število povzpelo nad 3.500. Ker za redne vojake tako ni bilo dovolj prostora v mestu, so postavili 12 barak zunaj mesta (današnja KS Dolgo polje). Za rekonvalescente so uporabljali prostore ene od vojašnic, prostore slovenske gimnazije in gostišče Gozdna hiša.

Za nastanitev vojaških oddelkov in ustanov je do avgusta 1916 porabila 30.000 K. [6] Leta 1916 se je število v Celju nastanjenih ranjencev povzpelo na 3.500, kar je ob takrat v mestu živečih 7.000 ljudeh izredno veliko. [6]

Zasedenost postelj v vojaških bolnišnicah je bila odvisna od dogodkov na frontah in boleznih, ki so razsajale. [6]

Iz pričujočega dokumenta je razvidno, da je župan spraševal »Stationkommando«, ali bo možno dodatno dobiti še 600 vreč pšenice, ki je bila skladiščena v mlinu Petra Majdiča, za vojaško bolnišnico v Celju. (Listina 3)

7/11/57
1915

Zl: 51 Präs.
Gemeinde Cilli,
Versorgung mit Mehl.

An
das STATIONSKOMMANDO
in
CILLI.

Mit Beziehung auf die h.ä. Zuschrift vom
19. Jänner 1915 Zl: 36. Mob wird ersucht, gefälligst
bekanntgeben zu wollen, ob das Stationskommando von
der k.k. Bezirkshauptmannschaft Cilli 600 Metercentner
Weizen, die in der Kunstmühle des Peter MAJDIČ in Un-
terkötting eingelagert sind, angesprochen hat, um die-
sen Weizen der I. Stadtmühle Cilli zur Vermahlung für
die Militärspitäler in Cilli zur Verfügung zu stellen.

S T A D T A M T C I L L I, am 6. Februar 1915.

Der Bürgermeister:

mitt 6./II. 15.
Stig
8/2. 15.
Busch

Listina 3: Župan zaprosi za dodatno pšenico (VIR: ZAC)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

3.5 CELJSKA BOLNIŠNICA V ČASU MED 1914 IN 1918

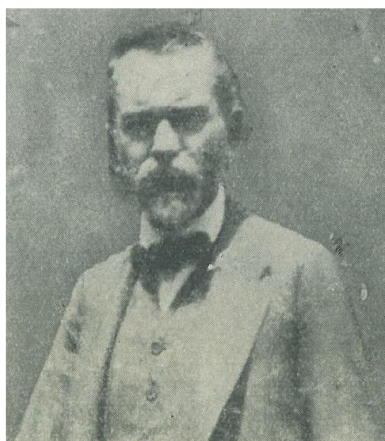
V času tik pred prvo svetovno vojno so v bolnišnici delovali štirje zdravniki: Gregor Jesenko, Karl Maresch, Eduard Gollitsch in Walter Negri. Med vojno so jim naložili še ogromno dodatnega dela. Do konca vojne sta ostala le še Jesenko in Maresch, medtem ko sta bila Gollitsch in Negri mobilizirana; slednji je moral na italijansko bojišče, prvi pa je ostal v Celju kot vojaški zdravnik. [20]

Dr. Gollitsch je vodil največjo vojaško bolnišnico, ki je imela svoje prostore v poslopju današnje Gimnazije Celje - Center. Gimnazijsko poslopje je bilo v grobem dograjeno tik pred izbruhom vojne in je bilo še brez notranje opreme, zato je v času vojne služilo kot vojaška bolnišnica, pouk pa je še naprej potekal v starem poslopju. Bolnišnica je imela manjši oddelek tudi v Narodnem domu in v barakah pri Spodnjem Lanovžu. Doktor Gollitsch je skrbel tudi za ranjence, nameščene v rezervni vojaški bolnišnici Rdečega križa v prostorih gostilne »Pri zamorcu«. Prve ranjence je/so prevzeli 8. decembra 1914, pomagali pa so jim številni meščani in 2 sestri usmiljenki. [19]

V garnizijski bolnišnici št. 9 so v prvem letu delovanja zdravili kar 28 častnikov in 399 drugih vojakov. 11 častnikov in 229 vojakov je popolnoma ozdravelo in so bili ponovno poslani na bojišče, 9 častnikov in 118 vojakov pa so na nadaljnje okrevanje premestili v druge zdravstvene ustanove v zaledju. [19]

Naval na bolnišnico je bil v tem času velik tudi zaradi različnih nalezljivih bolezni. Zlasti je bil na udaru infekcijski oddelek. Večkrat so se pojavljale epidemije griže in koz. Za potrebe infekcijske bolnišnice so postavili leseno barako s 40 posteljami. Še večje poslopje so postavili na mestu današnjega porodniškega oddelka. V njem so lahko naenkrat sprejeli do 100 vojakov. Ker so bili v tem poslopju nameščeni le vojaki, je oskrbo prevzela vojska. Obema zdravnikoma in strežnemu osebju je stalno grozila nevarnost okužbe. Pri delu se je tako okužila in za posledicami samo po nekaj dneh umrla komaj 21-letna sestra Aleksandra Dolenc. [19] Za požrtvovalno delo in zasluge je doktor Gregor Jesenko prejel visoko državno odlikovanje. [20]

V bolnišnici so zdravili tudi vojake s kolero. Kar 60 obolelih so pripeljali s fronte na Doberdobo in jih takoj namestili v izolirnico splošne bolnišnice.

Slika 33: doktor Gregor Jesenko (VIR: ZAC)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Mnogo Celjanov in okoliških prebivalcev je prispevalo mesečne prispevke v denarju in hrani. Nadzor nad kuhinjo bolnišnice je prevzela žena podžupana gospa Betty Rauscher, pri tem pa so ji pomagale kar meščanke. Prav tako so prevzele tudi pranje in likanje perila.

Zaradi hudega pomanjkanja in slabega izgleda, da se bo vojna kmalu končala, je bolnišnica Celje 1. februarja 1918 zaprosila mestni svet, da poskrbi, da se pri setvi spomladi 1918 upoštevajo dodatne potrebe. Tako so zaprosili za dodatnih 500 kg semenskega krompirja, 50 kg koruze, 20 kg fižola in 50 kg pšenice (Listina 4).

1432
1918

Exhib.Nr.52

An das

STADTAMT,
CILLI.

Es wird das Ersuchen mit der Mitteilung gestellt, ob die Krankenhausverwaltung das zum Frühjahr-anbau notwendige Saatgut von Wohlthätig. zugewiesen bekommt u.zw.brauchen wir es:

500 Kg. Saatkartoffeln
50 " Kukuruz
20 " Fisiolen
50 " Weizen

am 1. Feber 1918.

Der Verwalter:

Stadtamt Cilli
Z. 01432 Eing. 7. FEB. 1918

Listina 4: Zaposilo bolnišnice za dodatno seme (VIR: ZAC)

Že teden dni kasneje so dobili odgovor, da je mestni svet vzela na znanje njihovo prošnjo, a da se o količini dodatno dodeljenih semen še ne morejo izreči (Listina 5).

3L. 1432/18

An
die Krankenhausverwaltung
in
Cilli

Mit Beziehung auf die dortige Aufschrift vom 1. Februar 1918 3L. 52 wird bekanntgegeben, daß das Stadtamt Saatgut angesprochen hat und nach dessen Einlangen sofort zur Verteilung bringen wird. Über die zugehörige Menge von Saatgut kann bezgl. keine bestimmte Zusage gemacht werden.

Stadtamt Cilli, am 8. Februar 1918.

am 8. 2. 18. Sch
am 11. II 18 Sp.

Der Bürgermeister:
i. D.

am: 23. 2.

Listina 5: Odgovor na prošnjo (VIR: ZAC)

3.6 POMANJKANJE BOLNIŠKIH POSTELJ PRIVEDE DO UPORABE ŠOLSKIH PROSTOROV

Najtežje glede urejanja življenja v mestu je bilo prav prvo leto vojne, saj je bilo potrebno poiskati ustrezne prostore za močno povečano število vojakov in drugih oseb, ki so bile povezane z vojnim dogajanjem.

Uporaba šolskih prostorov, predvsem za potrebe ranjencev in drugih bolnikov, je povzročila, da se je v večji meri spremenil šolski ritem. Pouk je bil omejen; začeli so kasneje, v določenih obdobjih pa končali prej. Z začetkom pouka v septembru 1914 si je šolsko vodstvo postavilo vprašanje, kam z učenci, zato so začeli šele v oktobru, mestne šole so ga končale že 1. junija 1915, obe gimnaziji pa 15. junija. [18]

V letu 1915 je bil sistem že vzpostavljen in vojaške oblasti so računale na šolske prostore. Ena od vidnejših posledic vojnih razmer je bilo poslabšano zdravstveno stanje med otroki in šolarji. Na to je vplivala še pomanjkljiva prehrana in moten pouk. Nekatere šole so s poukom začele šele v šolskem letu 1916/17, druge pa so imele pouk v zasebnih stanovanjih.

Popolnoma je odpadla telovadba, saj ni bilo primernih prostorov. Razrede so združevali, klopi za dva so morali uporabljati trije. Zmanjšal se je obisk, v gimnaziji pa se je odsotnost povečala še zaradi mobilizacije dela dijakov 8. razreda. Poleg maturantov (zaradi vpoklicev so v drugem šolskem letu vojne maturo opravljali kar desetkrat) so v nadaljevanju vojne mobilizirali tudi sedmo-, šesto- in petošolce. Ker so v vojaške vrste vključevali tudi profesorje, je pouk oviralo še njihovo stalno menjavanje.

Šolske sestre so bile v Celju navzoče od leta 1878. Njihova izobraževalna vloga se je kazala predvsem v vodenju dekliške 8-razrednice. V vojnem času so morale močno omejiti dejavnosti, saj je vojska zasedla velik del razredov. Prostore, ki so ostali na voljo, pa so uporabile za dvoizmenski pouk. Veliko pomanjkanje hrane in goriva je šolske sestre večkrat prisililo, da so odpovedale pouk in podaljšale počitnice. Od februarja 1918 dalje je pouk ponovno potekal celodnevno v vseh razredih. Ker je prihajalo do sprememb v vojaških zahtevah, so se med vojno večkrat spremenili pogoji dela, navadno na slabše. Za nekaj časa so vojaki zasedli tudi šolsko kuhinjo in jo uporabljali za kuhinjo 87. regimenta. Konec decembra 1914 in v začetku leta 1915 je bilo v šoli okoli 100 vojaških ranjencev, ki so bili na okrevanju. Šolske sestre so tako več pozornosti in sredstev namenjale socialnim dejavnostim. V zimskih mesecih so odpirale t. i. »ubožno kuhinjo«, šolsko delo pa je bilo močno improvizirano.

Za šolsko leto 1916/17 v kroniki šolskih sester beremo: »Zdravstvenega stanja letos ne moremo imenovati ugodnega. Slaba hrana in huda zima sta povzročili pri nežnih otročičih dokaj bolezni. Nekaj učenk je obolelo za škrlatico, ena od učenk pa je zaradi te bolezni umrla.« [6]

V pozni jeseni 1918 je v Celje prišla španska gripa, ki je zahtevala mnogo človeških žrtev. Tudi šolski otroci so zelo bolehal; zato je cesarsko kraljevo namestništvo izdalo ukaz, da se mora po vseh šolah pouk prekiniti do 4. novembra. [6]

Obrtna šola je začela s poukom šele v šolskem letu 1916/17, in to samo z dvema razredoma, ki so ju namestili v zasebnem stanovanju. [6] Najslabše se je godilo obrtni nadaljevalni šoli, kjer

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

so pouk začeli šele s šolskim letom 1916/17 in za dva razreda prostor našli v zasebnem stanovanju. [6] Poleg teh so za pouk uporabljali tudi prostore občinskega urada in druge lokacije. [19] V drugih šolah so si otroci delili prostore z vojaki, deloma je pouk potekal v starem poslopju gimnazije, v prostorih mestnega urada in zasebnih stanovanjih. [6]

V del prostorov dekliške šole šolskih sester so decembra 1914 namestili rekonvalescente.

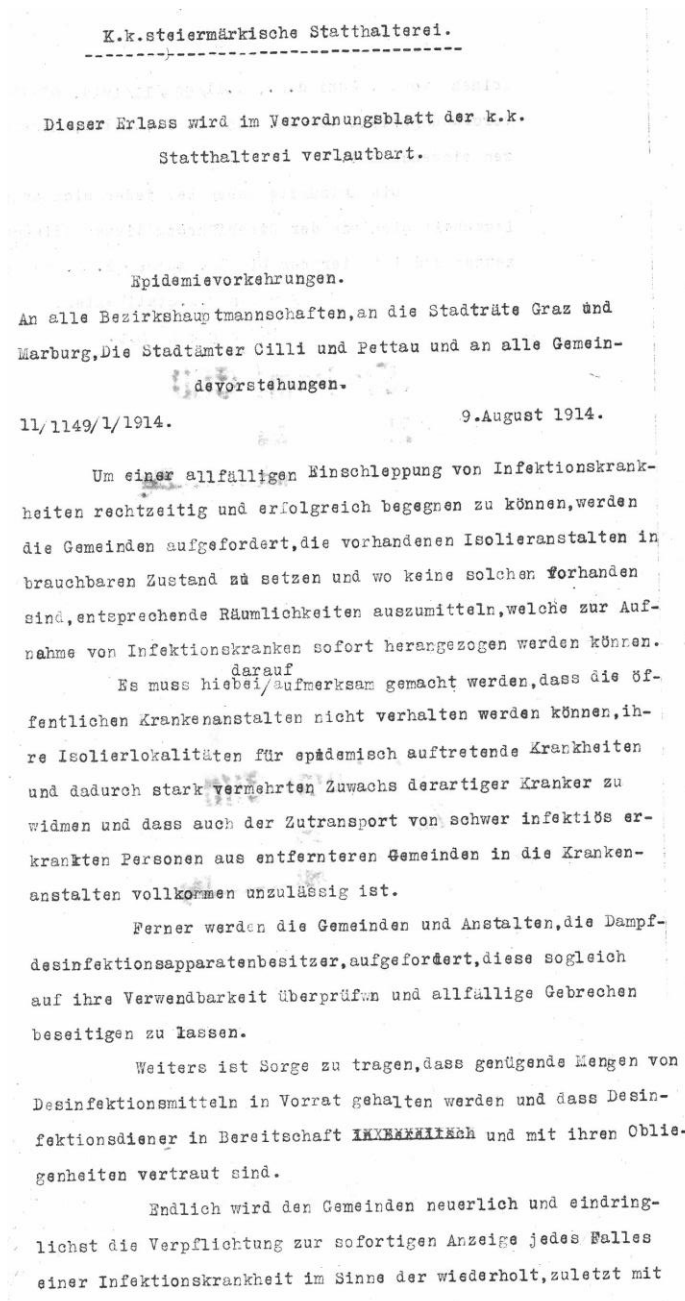
3.7 ZDRAVSTVENO VARSTVO PREBIVALCEV

Na sestanku zdravstvenega sveta mestne občine januarja 1915 so sklenili, da je glede na zakon o epidemijah, sklepe mestnega sveta in nasploh nevarnosti okužb, še posebej s pegastim tifusom, treba ustanoviti svet za zdravje, ki bi razpravljal o onemogočanju nevarnosti okužb. Sprejeli so nekaj sklepov: o obveznosti hišnih lastnikov, da vzdržujejo čistočo, o obveznosti prijavljanja vseh primerov infekcijskih bolezni, o pregledu kanalizacije in greznic v zasebnih in javnih stavbah, o prestavitvi pralnice pri kapucinskem mostu na območje Otoka, o ureditvi kopalnic v zaporu in pri vojaškem sodišču, o zagotovitvi skoraj 100 postelj za obolele po koleri in pegastem tifusu. Če ne bo dovolj prostora v mestni bolnišnici, so predlagali postavitev barak ob njej. [6] Za ureditev vodovoda in kanalizacije za vojaške barake, ki so rasle v mestu in na njegovem obrobju, so izvedli več gradbenih posegov. [6] Nevarnost okužb je grozila tudi zato, ker je bila celjska železniška postaja določena kot ena tistih, na katerih so iz železniških transportov odlagali trupla umrlih za infekcijskimi boleznimi. Proti temu je sicer mestna občina protestirala pri štajerskem namestništvu z razlago, da okuženih trupel, namenjenih za pokop, ne more prevažati na ozemlje druge občine (celjske okoliške), na katere območju je bilo pokopališče. [6] Časopisje je že od začetka vojne svarilo pred nalezljivimi boleznimi in ponavljanjem teh ter pozivalo k zaščiti pred njimi, [6] a med vojno v Celju ni bilo veliko obolelih. V treh vojnih letih, za katere so ohranjene statistike (1914, 1915 in 1918), je bilo med meščani registriranih skupaj le 6 primerov kolere in 47 primerov tifusa. [6] Čeprav so se v nekaj primerih končale s smrtjo, te bolezni niso dosti prispevale k splošnemu povečanju smrtnosti. Učinek smrtne kose se je najbolj povečal pri umrlih za pljučnico (z 8,4 % vseh umrlih leta 1914 na 17,5 % leta 1918), pri drugih vzrokih smrti pa ni bilo opaznega povečanja. [6]

Da je Celje, vsaj kar se nalezljivih bolezni tiče, vojna leta preživel dokaj ugodno, se lahko zahvali pravočasnim ukrepom za preprečevanje.

9. avgusta 1914 je v narodnem listu izšla odredba o ukrepu za preprečevanje epidemij. V njem vse voditelje okrajev, uradnike, med drugim tudi Celja, pozivajo k ukrepom za pravočasno in uspešno zaježitev vsakršnih nalezljivih bolezni. Od občin se zahteva, da obstoječe izolirnice usposobijo za primerno uporabo. Kjer takih izolirnic ni bilo, so zahtevali, da se uredijo ustrezni prostori, v katerih se bodo lahko nemudoma nastanili oboleli. Od občin so tudi zahtevali, da preverijo, ali parne razkužilne naprave delujejo, v nasprotnem primeru morajo odpraviti vsakršne pomanjkljivosti. Naložili so jim tudi, da morajo poskrbeti za to, da imajo na zalogi dovolj velike količine razkužil. Nazadnje so ponovno in resno opozorili na obveznost, da je potrebno nemudoma javiti vsak nov primer kužnih bolezni. Zdravnikom so naložili, da se morajo ob vsaki priložnosti prepričati, da vsi sledijo tem navodilom in o tem poročati do 30. avgusta istega leta (Listina 6).

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Listina 6: Preprečevanje epidemij (VIR: ZAC)

Za nizko smrtnost med meščani so se morali ti zahvaliti pravočasnemu ukrepanju mestnih oblasti. Tako so že leta 1915 sprejeli sklep o ponovnem cepljenju šolarjev in meščanov.

V listini (Listina 7) lahko zasledimo, da se je zaradi pojava epidemij med vojaki začelo ponovno cepljenje vseh učencev šol na območju Celja, vključno z učitelji.

Iz listine je razvidno, da so cepljenja izvajali javni zdravniki. Vodstva šol so naprosili, da so cepljenje podprli z vsemi močmi. Ker je samo cepljenje preprečevalo širjenje epidemij, je mestna oblast v tem razglasu pozivala vse ljudi, naj se cepijo, če je od zadnjega cepljenja minilo več kot 6 let. Prav tako je iz listine razvidno, da je bil javni mestni zdravnik dr. Gollitsch na voljo vsakomur od ponedeljka do petka ob 10h dopoldne. Cepljenje je bilo brezplačno, izvajalo pa se je v splošni bolnišnici, v prvem nadstropju desno.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Zl. 16921/1915.

Wittkop.
16921
1915
K u n d m a c h u n g .

Da in der hiesigen Garnison eine Blatternkrankung vorgekommen ist, wird im Sinne des § 6 des Epidemgesetzes vom 14. April 1913, R.G.Bl. Nr. 67 die Impfung resp. Nachimpfung sämtlicher Schüler der im Stadtgebiete befindlichen Schulen einschließlich des Lehrkörpers verfügt. Der Impftermin wird den einzelnen Schulleitungen vom ~~xxx~~ städtischen Amtsarzte kurzerhand bekannt gegeben werden. Die Schulleitungen werden gebeten, den Amtsarzt in der Impftätigkeit in jeder Weise zu unterstützen.

Da die Impfung der einzig sichere Schutz gegen eine Blatterninfektion gewährleistet oder zum mindesten für den seltenen Fall der Erkrankung einen leichteren Verlauf sichert, so wird die Bevölkerung eingeladen, im eigenen Interesse sich ebenfalls der Impfung zu unterziehen, sobald seit der letzten mehr als 6½ Jahre verstrichen sind.

Der städtische Amtsarzt, Herr Dr. GOLLITSCH steht von Montag bis Freitag der kommenden Woche um 10 Uhr vormittags im allgemeinen Krankenhause I, Stock rechts Jedermann zur unentgeltlichen Impfung zur Verfügung.

Stadtamt C i l l i, am 18. Dezember 1915.

Der Bürgermeister:

Listina 7: Navodilo o ponovnem cepljenju (VIR: ZAC)

Da so v Celju poleg cepljenja večkrat izvajali tudi razkuževanja stanovanj, pa pričata naslednja dokumenta (Listini 8 in 9).

1550
1918

A U S W E I S

über die im Jahre 1917 im Stadtgebiete in den Wohnungen bei verschiedenen Parteien nach Infektionskrankheiten vorgenommenen Desinfektionen und zwar:

An Scharlach	17
" Diphtheritis	7
" Ruhr	92
" Typhus	20
" Tuberkulose	9

Zusammen 145

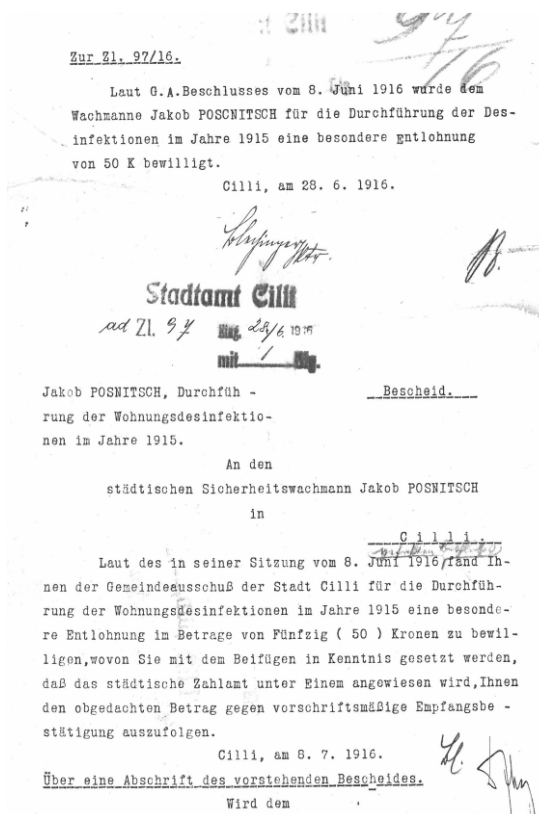
Cilll, am 2. Jänner 1917.

L. Permittel v.

Listina 8: Razkuževaje v Celju (VIR: ZAC)

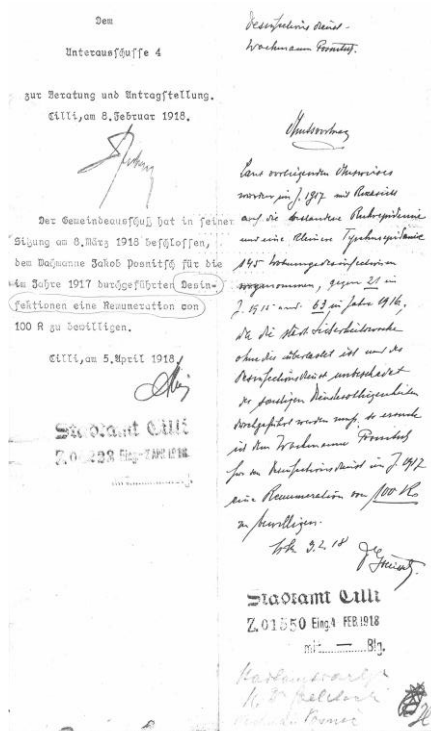
Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Mestni urad je s sklepom 8. junija 1916 Jakobu Posnitschu odobril posebno nagrado v višini 50 K za izvedbo razkuževanj stanovanjskih objektov v letu 1915. (Listina 9)

Listina 9: Listina o nagradi Jakobu Posnitschu (VIR: ZAC)

Zaradi prizadevanj pri izvedbi razkuževanj v letu 1917 je občinski svet na zasedanju 8. marca 1918 sklenil, da se Jakobu Posnitschu odobri nagrada v višini 100 K. (Listina 10)

Listina 10: Nagrada Jakobu Posnitschu (VIR: ZAC)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Eden od dejavnikov, ki so prispevali k širjenju nalezljivih bolezni, je bila tudi prostitucija. Te v Celje ni prinesla vojna, jo je pa spodbudila navzočnost velikega števila vojakov. Poveljstvo 5. armade je zato odredilo, da se morajo vsi vojaki, ki na njenem območju (kamor je sodilo tudi Celje) obiščejo javno hišo, pred odhodom iz nje obvezno razkužiti. Za ta namen je morala vsaka javna hiša odstopiti prostor, kjer je sanitetni podčastnik v urah dovoljenega obratovanja (od 16h do 4h) izvajal nadzor razširjenosti spolnih bolezni pri vojaki. V edini evidentirani javni hiši v Celju, ki je bila v Giselinini ulici 20 (danes Ipavčeva), je leta 1916 delalo povprečno 8 prostitutk. V poročilu obeh zdravnikov se je v vojnem času povečalo tudi število okuženih med civilnim prebivalstvom. [6]

3.8 POKOPAVANJE

Po odredbi tedanjega celjskega župana Heinricha Jabornegga so umrle avstrijske vojake pokopavali na mestnem pokopališču v Čretu. Druge, predvsem srbske in ruske vojne ujetnike, pa na pokopališču javne bolnišnice v Črnem gozdu. Ker se je število vojaških grobov iz leta v leto večalo, je bilo potrebno mestno pokopališče povečati. Zato je mestna oblast avgusta 1917 od Misijonske kongregacije kupila več kot 4.000 m² veliko zemljišče, ki se je na eni strani dotikalo dotedanjega mestnega pokopališča. Tam je bilo do konca vojne pokopanih 1287 avstrijskih vojakov, 47 srbskih in ruskih pa na špitalskem pokopališču. [6]

Odprto je ostalo vprašanje, kam pokopavati židovske begunce iz Galicije, ki so se zatekli na celjsko področje in so živeli na gradu Blagovna pri Šentjurju. Ker so mestne oblasti nasprotovale, da bi jih pokopavali na posebnem delu celjskega pokopališča, so zanje postavili pokopališče na gričku nad graščino. Proti tej skupini beguncev se je pojavil negativen odnos, saj so po svojem prihodu začeli prazniti celjski živilski trg. [6]

3.9 DUŠEVNE RANE ZDRAVI CERKEV

Izbruh prve svetovne vojne je mesto ob Savinji našel v zelo živahnem gospodarskem, kulturnem, verskem in družabnem življenju, v katerega je bilo pritegnjenih okoli 7.000 stalnih prebivalcev.

Povečan obseg vojaških dejavnosti v mestu in večje število vojakov je prineslo nove naloge tudi za Cerkev in mestno župnijo. Vojne razmere so izčrpale cerkveno gospodarstvo in uničile velik del zvonov.

Imenovanje vojaških kuratov je bilo v pristojnosti vojaških oblasti. Ob izbruhu vojne sta bila kot vojaška kurata vpoklicana dva celjska duhovnika. Oktobra 1914 je odšel nemški pridigar in katehet Anton Jehart, ki pa je bil že decembra 1914 ujet in zaprt v Čačku. Februarja 1915 so vpoklicali mestnega kaplana Josipa Pinterja in ga poslali na fronto v Galicijo, kjer je padel 11. maja 1916.

Cerkev je posvečala največ pozornosti manjšanju posledic vojne, spodbujanju k molitvi za mir, spominjanju na vojake, žive in mrtve, delu za pomoč vojnim sirotam, invalidom in beguncem.

Veliko mobiliziranih in ranjenih vojakov je iskalo tudi duhovno tolažbo v cerkvah, a je vojna pustila posledice tudi tam. V župnijski cerkvi sv. Danijela je skupina duhovnikov skrbela

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

predvsem za delovanje župnije in verskega pouka v šolskih zavodih. V mestu sta delovali še dve redovni skupnosti: skupnost redovnikov kapucinov pri cerkvi sv. Cecilije in misijonska družba lazaristov na Jožefovem hribu nad mestom. Večji del bratov, ki so vodili gospodarstvo misijonske hiše pri Sv. Jožefu, so vpoklicali v vojsko, duhovniki pa so bili povabljeni v druge župnije. [6] V mestni bolnišnici so delale redovnice usmiljenke, šolske sestre pa so vodile šolo.

Vojne razmere so povečale število vojakov in ranjencev, med katerimi je bilo tudi več vojaških duhovnikov, kar je pripomoglo k okrepljeni navzočnosti Cerkve na cerkvenem in posvetnem področju. V vojaških bolnišnicah sta pastoralno delo opravljala dva vojaška kurata.

V garnizonski bolnišnici je bil kaplan Anton Gnidovec iz tržaške škofije (oktobra 1916 ga je nasledil Leopold Turšič), vse druge ustanove pa je oskrboval drugi kaplan madžarske ali nemške narodnosti. V letu 1918 sta prišla za vojna kurata Franc Žurga in Andrej Martinčič, ki sta pred tem to službo opravljala v drugih krajih. [6]

Ob začetku vojne so bili nekateri duhovniki vpoklicani kot vojaški kurati in tako dodeljeni vojaškim ustanovam v Celju, npr. rezervni bolnišnici.

Vojaškim potrebam so služila tudi nekatera cerkvena poslopja. Tako je podružnična cerkev sv. Maksimilijana od začetka leta 1915 do januarja 1916 služila kot skladišče. Oktobra 1917 so po ukazu okrajnega glavarstva cerkev in zemljišče okoli nje ponovno začeli uporabljati za vojaške namene. Več bratov iz skupnosti lazaristov je bilo vpoklicanih pod orožje že avgusta 1914. Poslali so jih na vzhodno fronto. Vpoklici bratov so sledili še vsa naslednja leta; nekatere so poslali na soško fronto, druge na južno. Kar nekaj jih je prišlo v rusko ujetništvo, nekateri so bili ranjeni in so se po zdravljenju doma vrnili na fronto.

4 INTERVJUJI

4.1 INTERVJU z Bojanom Himmelreichom

Za razjasnitev nekaterih dejstev in zato, da sem si lažje razložila določena spoznanja in potrdila odgovore na zastavljena vprašanja (hipoteze), sem opravila pogovor z dr. Himmelreichom iz Zgodovinskega arhiva Celje. Del pogovora je bil tudi nestrukturiran intervju.

Se vam zdi, da ljudje premalo poznajo čas prve svetovne vojne?

Verjetno res, vsaj v primerjavi s poznavanjem druge svetovne vojne. Čas prve svetovne vojne ljudje bolj malo poznajo, pa ne zato, ker ne bi bilo dovolj možnosti seznaniti se s tem, ampak zato, ker je prejšnji režim (v času socializma) več poudarka dajal novejši zgodovini, sploh obdobju po letu 1945. Prve svetovne vojne niso podrobno obravnavali niti v šolah niti se ni o njej dosti raziskovalo. Dosti manj poudarka tej temi je treba, po mojem mnenju, pripisati predvsem omenjenemu dejstvu. Manjše poznavanje prve vojne je posledica tega, da se o njej v preteklosti ni dosti govorilo. Se je pa to zdaj precej nadoknadilo, sploh v letih od 2014 naprej. O vojni se dosti govori in se bo to verjetno poznalo tudi tako, da bodo ljudje to obdobje bolj poznali.

V zadnjih štirih letih se o prvi svetovni vojni veliko govori zaradi obletnic začetkov in koncev posameznih pomembnih dogodkov. Ali menite, da bo tema o prvi svetovni vojni po tem ponovno zamrla? Ali se vam zdi, da bo ostala živa, saj je na to temo v zadnjih štirih letih bilo opravljenih veliko raziskav, razstav, predavanj, in zbranega veliko materiala? Npr. RTV je na spletu ustanovil portal na temo prve svetovne vojne.

Seveda, saj to se pozna pri vsaki temi, ne samo pri prvi svetovni vojni. Ob vsaki obletnici se o dogodkih ali procesih veliko govori, potem pa zanimanje zamre. To se bo zgodilo tudi sedaj, se bo pa seveda po tem o problematiki marsikaj več vedelo.

Je vloga Celja kot zalednega mesta dovolj poznana?

Ja in ne. Dosti je bilo napisanega v zadnjih 10, 15 in celo 20 letih. Tudi objavljeno je že veliko. Gotovo bi bilo marsikaj še potrebno raziskati. Raziskovano je bilo že precej, precej sem raziskoval tudi sam, predvsem v tukajšnjih arhivih – v Celju in drugih v Sloveniji. Mogoče bi se dalo še kaj odkriti v graškem arhivu. V Gradcu je bil sedež štajerskega namestništva, upravne enote, ki je obsegala današnjo avstrijsko in slovensko Štajersko. Zato menim, da je gradiva o obdobju prve svetovne vojne v tamkajšnjem deželnem arhivu še dosti. Prav tako gradiva, vezanega na vlogo Celja.

Se vam zdi, da lahko obdobje prve svetovne vojne objektivno preučujemo samo na osnovi arhivskih podatkov, ko pa se je zelo veliko podatkov izgubilo, ker večina pričevanj udeležencev vojne ni zapisanih?

Mislím, da so ti ustni viri tudi zelo dobri. Marsikatero stvar s fronte lahko ustni viri ljudi, ki so jih ti ljudje podali, ko so še živeli, dodatno opišejo. Predvsem mislim na človekovo osebno doživljanje fronte. Dodatno lahko prispeva recimo k razumevanju in razlaganju stvari, ki jih izvemo iz dokumentov .

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Ali menite, da se v šolah pri pouku premalo posvečamo tej temi?

Ne vem, trenutno ne poznam stanja v učnih načrtih. Ko sem pred leti učil na osnovni šoli, se o prvi vojni ni kaj veliko učilo, a upam, da je sedaj stanje boljše. Da ji je sedaj namenjenih več ur. Včasih je bilo predvidenih nekaj šolskih ur, sedaj jih je tej temi verjetno namenjenih nekaj več. Če je tako, potem je to veliko boljše.

Bi po vašem mnenju učitelji morali vključiti več lokalne zgodovine?

Da, vendar so učitelji na žalost ujeti v mreže učnih načrtov. Vprašanje je, koliko lahko odstopajo od njih, so pač vezani na to, kar morajo dijaki na koncu znati za maturo. Za lokalno zgodovino bi lahko dijake malo bolj angažirali v smislu, da bi lokalno zgodovino sami raziskovali. Na primer, če poizveš, kaj je bilo nekoč v tej stavbi ali pa kje je bila pred 100 leti občina in podobno. Teh stvari tudi odrasli mnogokrat ne vedo. Tudi zato, ker se tudi za promocijo teh zanimivosti v turistične namene ne naredi dovolj. Nekatere stvari bi bilo potrebno bolj poudariti.

Zakaj menite, da je soška fronta in podatki, vezani nanjo, dosti bolj obdelana in poznana? Ker:

- nam je ozemeljsko bližje,
- je dejansko več podatkov,
- je Avstro-Ogrska v svojih arhivih hranila več podatkov,
- so nam podatki iz avstro-ogrskih arhivov bolj dostopni kot iz ruskih, srbskih, grških ... Morda še kaj drugega.

Dejstvo, da je ozemeljsko bližje, vsekakor vpliva na poznavanje. Bolj pomembno pa je to, da je bila ta fronta na našem, slovenskem ozemlju. To so vojaki doživljali, kot da se borijo doma in so bili tudi zato bolj motivirani za boj. Ko so jih poslali nekam daleč, npr. v Galicijo na vzhodno fronto, so umirali nekje v tujini, v neke tuje namene, tukaj pa so le čutili, da je ogrožena slovenska gruda, da branijo dom pred Italijani, pred tujcem. Mogoče je zato tudi nam ta fronta bližje. Poleg tega je današnje slovensko ozemlje nudilo zatočišče številnim beguncem s področja soške fronte. Čez velik del današnje Slovenije (tudi do Celja in še dlje) se je slišalo grmenje topov s te fronte.

Med iskanjem virov sem našla mnogo vaših del, sodelovali ste pri več razstavah. Je prva svetovna vojna »vaša« tema ali so vaša dela nastala predvsem na pobudo ob obletnicah oziroma posebnih priložnostih?

Ne, je le ena izmed tem, ki sem jo obdeloval. S prvo svetovno vojno sem se začel bolj po naključju ukvarjati, ko sem za magisterij in doktorat preučeval preskrbo ljudi v času kriz. Prva kriza v prejšnjem stoletju je bila kriza v času prve svetovne vojne. Izkazala se je kot najhujša, vsaj kar se tiče preskrbe. Huje je bilo v prvi svetovni vojni kot kasneje v drugi ali pa po vojni. Tako sem preko preučevanja te preskrbe prišel tudi do preučevanja vsega drugega v času prve svetovne vojne. Razen vojaštva, seveda. Za 87. polk pa nisem specialist.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

4.2 INTERVJUJI S SOVAŠČANI

Naborniki Arje vasi in Petrovč so v glavnem pripadali 87. pehotnem pešpolku, ki je odšel na rusko fronto v Galicijo. To sem izvedela iz pripovedovanja starejših, katerih očetje ali dedki so bili udeleženci te vojne. Spominjajo se, da so jim starši oz. stari starši pripovedovali, da so bili na bojišču na Karpatih.

Iz naše vasi in drugih okoliških vasi so se moški zbrali v Petrovčah, od koder so bili mobilizirani na rusko fronto. Eni so se po vojni vrnili, drugi žal niso imeli te sreče, tretji so se vrnili hudo bolni ali invalidni.

Iz moje bližnje okolice je bilo tja poslanih veliko ljudi, a se vseh njihovih imen niti najstarejši sovaščani ne spomnijo več. Vseeno pa mi je uspelo pridobiti nekaj zgodb. Obiskala sem kar nekaj sovaščanov in opravila z njimi več pogovorov. V nalogi sem objavila le tiste, pri katerih so svojci vedeli vsaj nekaj podatkov.

4.2.1 INTERVJU z Mimico Aristovnik, roj. Lešnik

Je bil kdo od vaših prednikov udeležen v 1. svetovni vojni v vojski?

Moj oče.

Kako mu je bilo ime?

Franc Lešnik.

Kje je bil vpoklican v vojsko?

V Mariboru.

Kje se je boril?

Na vzhodni fronti, na Karpatih.

Se je vrnil iz vojne?

Ja, vrnil se je, vendar kot vojni invalid.

Morda veste, kako se je spopadal z invalidnostjo?

Najprej je bil nameščen v ljubljanski bolnišnici, nato pa še v celjski. V Celju se je izučil za krojača.

Mi lahko poveste kakšno stvar, ki vam jo je mogoče oče pripovedoval?

Ne, na žalost, o tem mi ni nikoli pripovedoval, imam pa njegov spis o življenju.

Kratek opis njegovega življenja:

Franc Lešnik je bil vpoklican v Mariboru, boril pa se je na vzhodni fronti, v Galiciji, kjer je bil ujet in kot vojni ujetnik odpeljan v taborišče v Odeso. 28. novembra 1918 se je vrnil domov. Nameščen je bil v garnizijsko bolnišnico v Ljubljani in spoznan za vojnega invalida. V Petrovčah si je osnoval družino. Svoje življenje je opisal v »Moj življenje spis«, ki ga je napisal, ko je bil star 78 let, v njem pa se izredno dobro spominja svojega življenja, ki mu ga je na nek način vojna uničila.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 34: Franc Lešnik, preden je postal invalid (VIR: Mimica Aristovnik)

Moj življenjski spis
Rodil sem se 22. 11. 1898 - v hlevu pri kmetu
Oče je bil kmetarški delavec. Mati kmetarica. Ko
bilo sem je 7. letnik in v letu nisem poznal, ker
je na svojo poroko umrla mati je poročila
teta kot sem bil 3. leta star.
Kot sem hodil v šolo sem bil učil ena pika
ker sem postal pomočnik moje babice in brata
Vojna in vojni deli v letu 1914 in 1915 v
logarstvu 21. 11. 1914 sem prišel domov in pojeva v
Gorazdovca v letu 1915 v letu 1915 in pojeva
za vojno invalida.
Ker sem bil pomočnik v letu 1915 nisem
mogel več opravljati nisem je bila oblast v
Gorazdovca v letu 1915 in prišlo drugo
pobite sem se deli za vojna.
Tam sem opravljal moje delovanje in sem se 12. 11. 1915
poročila in sem rodila 3 sine in dve hčeri
ta otroke nisem bilo star je semel se drugo se
vsi pri svojem kmetu.
In semel se otroke v letu 1915
Koles 7. 9. 1915
Gorazdovca
Franc Lešnik

Slika 35: »Moj življenjski spis« Franca Lešnika (VIR: Mimica Aristovnik)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

4.2.2 INTERVJU z Ivanom Razborškom

Je bil kdo od vaših prednikov v 1. svetovni vojni v vojski?

Moj ded.

Kako mu je bilo ime?

Martin Razboršek.

Kje je bil vpoklican v vojsko?

V Petrovčah.

Kje se je boril?

Tega žal ne vem.

Se je vrnil iz vojne?

Ja, je.

Je bil poškodovan?

Tega žal ne vem.

Mi lahko poveste kakšno stvar, ki vam jo je mogoče dedek pripovedoval?

Dedek je umrl, ko sem bil še majhen.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

4.2.3 INTERVJU z Barbaro Ramšak

Je bil kdo od vaših prednikov v 1. svetovni vojni v vojski?

Moj ded.

Kako mu je bilo ime?

Josef Kainz.

Kje je bil vpoklican v vojsko?

V Petrovčah.

Kje se je boril?

Na vzhodni fronti, v Galiciji.

Se je vrnil z vojne?

Ja, je.

Je bil poškodovan?

Ne, vsaj huje ne.

Mi lahko poveste kakšno stvar, ki vam jo je mogoče dedek pripovedoval?

Dedka nisem poznala, saj je umrl, preden sem se rodila.

Tudi Josef Kainz iz Petrovč je bil udeleženec 1. svetovne vojne. Njegova vnukinja ga ni poznala in ne pozna njegove zgodbe iz vojne, vendar hrani slike.

Slika 36: Josef Kainz s soborci (VIR: Barbara Ramšak)

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

4.2.4 INTERVJU z Bredo Gril (moja babica)

Je bil kdo od tvojih prednikov udeleženec v 1. svetovni vojni v vojski?

Moj dedek.

Kako mu je bilo ime?

Ivan Pešec.

Kje je bil vpoklican v vojsko?

V Petrovčah.

Kje se je boril?

Najprej na vzhodni fronti, na Karpatih, nato pa še na italijanski fronti.

Se je vrnil iz vojne?

Ja, je.

Je bil ranjen?

Ne, k sreči je prišel živ in zdrav.

Se spomniš kakšne posebnega dogodka ali stvari, o kateri ti je dedek pripovedoval?

Ja, to je bila Marijina svetinjica, ki naj bi ga enkrat obvarovala zagotove smrti; izstreljeni naboj je k sreči zadel svetinjico in ne njega.

Babica mi je o prapradedku povedala še veliko stvari, o katerih ji je pripovedoval, ko je bila še deklita.

Moj prapradedek (dedek moje babice) Ivan Pešec je tudi bil udeleženec 1. svetovne vojne. Po koncu bojevanja na ruski fronti pa so ga poslali še na soško fronto. S sosedom in prijateljem Francem Arzenškom se je z bojišča po koncu vojne k sreči vrnil živ. Velikokrat je svojim vnukom pripovedoval, kako je bilo na Karpatih in kako se je po koncu vojne domov moral vrniti peš. To sem lahko prebrala v spominskem dnevniku njegove najstarejše hčere. Pripovedoval je tudi o grozotah in ranjencih, boleznih ... Verjetno je to vplivalo na to, da se je njegova najstarejša hči Milka Pogačnik (roj. Pešec) odločila, da postane medicinska sestra; dolga leta je bila glavna sestra na otroškem oddelku v ZD Celje.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 37: Ivan Pešec s svojo ženo pred vojno (VIR: Breda Gril)

Slika 38: Ivan Pešec na stara leta (VIR: Breda Gril)

Prapradedek je s fronte prišel relativno zdrav, manj sreče pa je imel njegov prijatelj, ki je tam dobil ozeblino. Ker sta preživela, sta Bogu v zahvalo v Arji vasi postavila kapelico. Ta žal ne stoji več, saj je bila porušena. Prva svetovna vojna je na prapradedka močno vplivala. Prav gotovo ga je psihično in fizično močno izčrpala, vendar k sreči ni imel hujših vidnih posledic. Iz spominov Milke Pogačnik smo izvedeli, naj bi ves čas nosil Marijino svetinjico, ki naj bi ga enkrat obvarovala naboja, saj je naboj zadel svetinjico in ne njega. Za tisti čas je živel dolgo, saj je dočakal 88 let. Moja babica še vedno hrani nekaj njegovih stvari.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Slika 41: Razglednica Tonči Ježovnik petrovški učiteljici Zinki (VIR: Breda Gril)

Babica še hrani razglednico, ki jo je med vojno prejel moj prapradedek Ivan. Z drugega konca fronte se mu je tik pred novim letom 1917/18 oglasil prijatelj Hans, ki se je že veselil dopusta, na katerega naj bi se odpravil čez tri tedne.

Slika 42: Razglednica prijatelja Hansa mojemu pradedku Ivanu Pešču (VIR: Breda Gril)

5 ANKETA

Ena izmed hipotez moje naloge se je nanašala tudi na poznavanje problematike dogajanja v času prve svetovne vojne, povezane s Slovenijo. Moje prepričanje je bilo, da dijaki dogajanje med prvo svetovno vojno zaradi časovne oddaljenosti slabo poznajo.

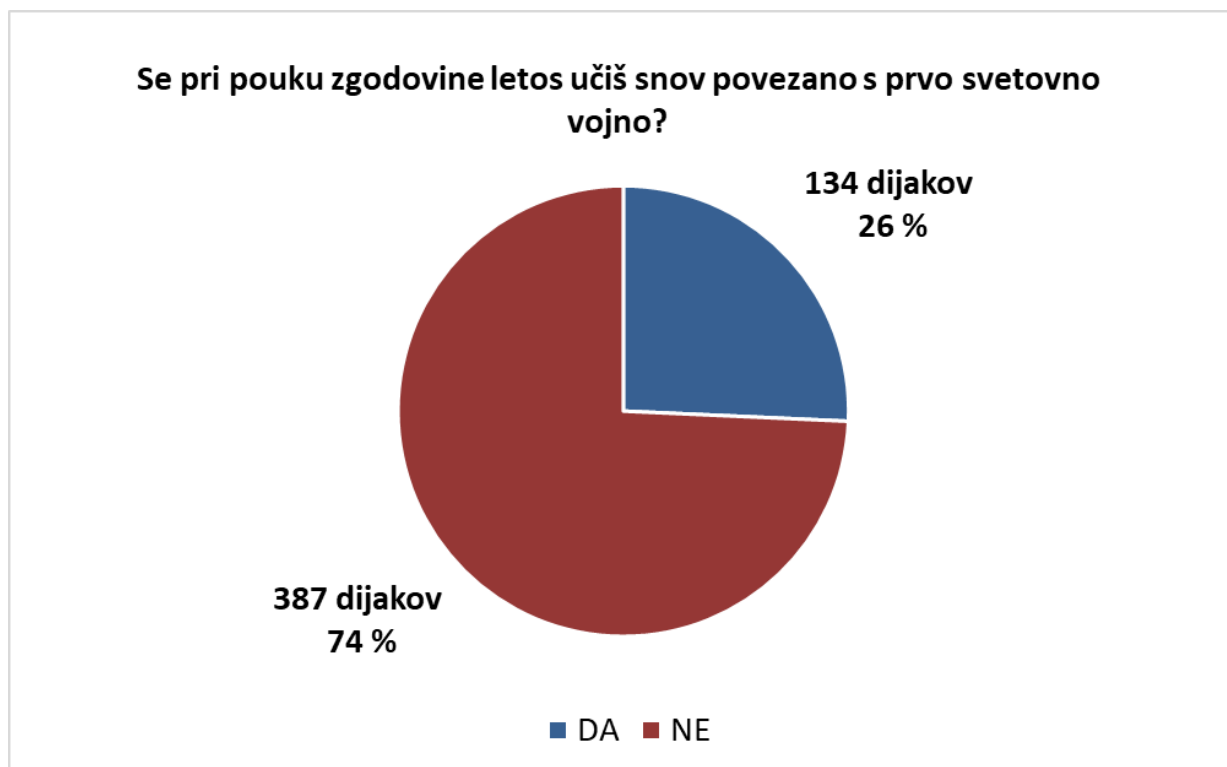
Da bi lahko potrdila oziroma ovrgla to hipotezo, sem med dijaki izvedla anketo. V anketo je bilo zajetih kar 536 dijakov treh celjskih gimnazij. Predvidevala sem, da je poznavanje prve svetovne vojne v precejšnji meri odvisno od tega, ali so se dijaki s to učno snovjo srečali letos. Anketo sem zato izvedla tako, da sem dijakom poleg vprašanj o vojni zastavila tudi vprašanje o učni snovi.

Pri prikazu podatkov sem upoštevala le tiste ankete, ki so bile izpolnjene v celoti, drugih, ki so bile le delno izpolnjene, pa v nalogi nisem upoštevala. Tako sem od 536 anket upoštevala 521 popolnoma izpolnjenih.

5.1 ANALIZA ANKETE

1. Se pri pouku zgodovine letos učiš snov, povezano s prvo svetovno vojno?

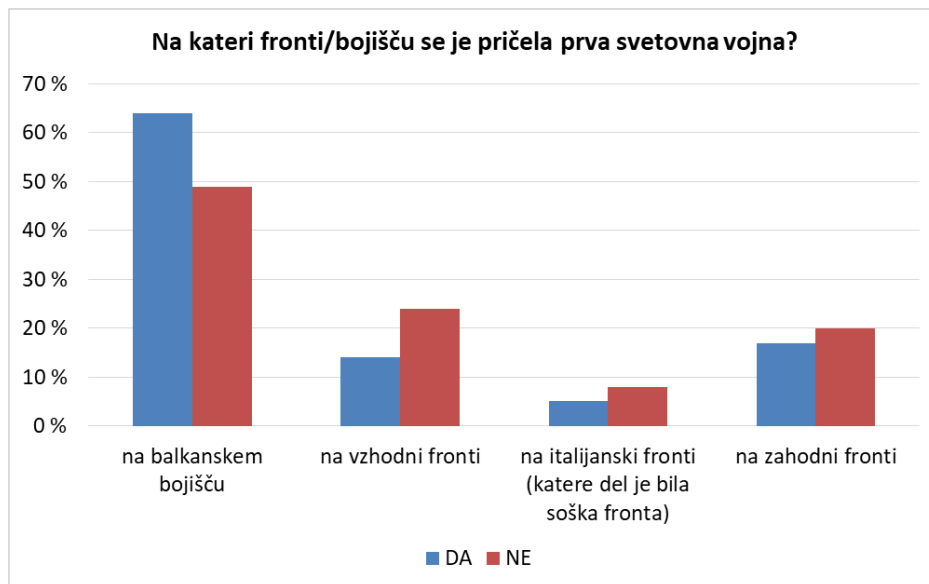
Od 521 anketiranih dijakov jih 26 % letos pri pouku obravnava snov prve svetovne vojne. Dobljeni podatek se ujema z deležem otrok enega letnika, torej letnika, v katerem se pri zgodovini obravnava tematika prve svetovne vojne. Te dijake sem v nadaljnji anketi označila kot skupino DA, druge pa kot NE.

Graf 5: Se pri pouku zgodovine letos učiš snov, povezano s prvo svetovno vojno?

2. Na kateri fronti/bojišču se je pričela prva svetovna vojna?

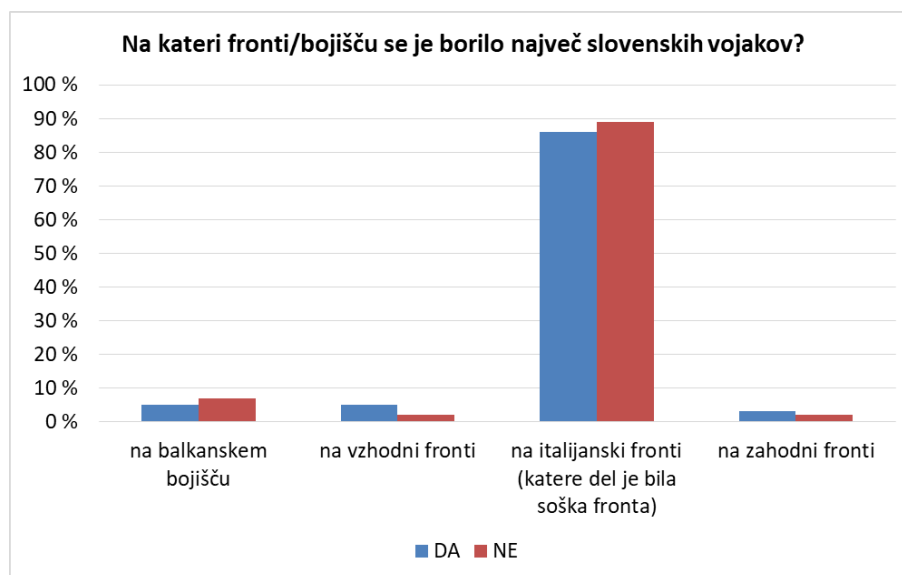
Rezultati tega anketnega vprašanja kažejo na razliko v poznavanju med dijaki, ki pri pouku obravnavajo oz. ne obravnavajo snovi, povezane s prvo svetovno vojno. V skupini DA je 64 % dijakov pravilno odgovorilo, v skupini NE pa le 49 %.

Graf 6: Na kateri fronti/bojišču se je pričela prva svetovna vojna?

3. Na kateri fronti/bojišču se je borilo največ slovenskih vojakov?

Večina dijakov obeh skupin zmotno meni, da se je največ slovenskih vojakov borilo na soški fronti. Med skupinama skoraj ni razlik, saj kar 86 % skupine DA in 89 % skupine NE kot fronto/bojišče, kjer se je borilo največ slovenskih vojakov, navaja soško fronto. Vzrok za to lahko iščem v dejstvu, da je soška fronta potekala na našem ozemlju, da so sledovi vojne še vedno vidni (pokopališča, Ruska kapelica ...), da se je o tej fronti največ pisalo, govorilo. O tej fronti je bilo pripravljenih največ razstav, posvečeni so ji muzeji. O tej fronti tako največ vemo, zato zmotno sklepamo, da je v njej sodelovalo največ slovenskih vojakov.

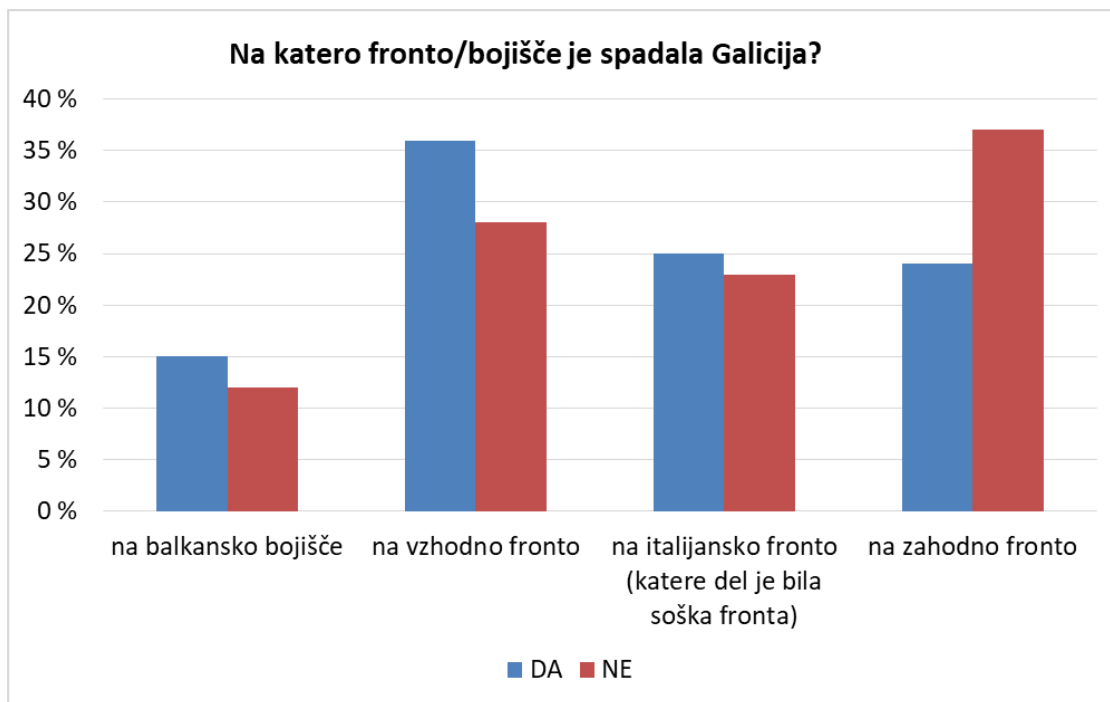

Graf 7: Na kateri fronti/bojišču se je borilo največ slovenskih vojakov?

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

4. Na katero fronto/bojišče je spadala Galicija?

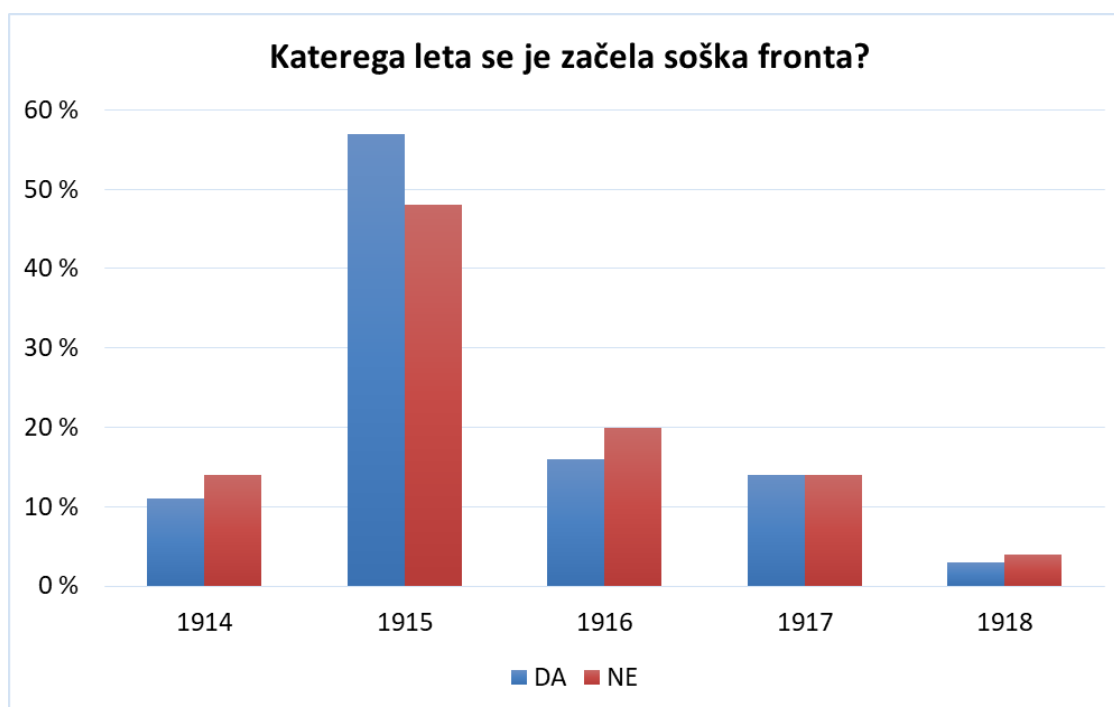
Tudi rezultati tega anketnega vprašanja kažejo na razliko v poznavanju med skupinama dijakov. V skupini DA je 36 % dijakov podalo pravilen odgovor, v skupini NE pa le 28 %.

Graf 8: Na katero fronto/bojišče je spadala Galicija?

5. Katerega leta se je začela soška fronta?

Obe skupini dijakov sta na to vprašanje v zadovoljivi večini odgovorili pravilno. V skupini DA, je bilo takih 57 % dijakov, v skupini NE pa 48 %.

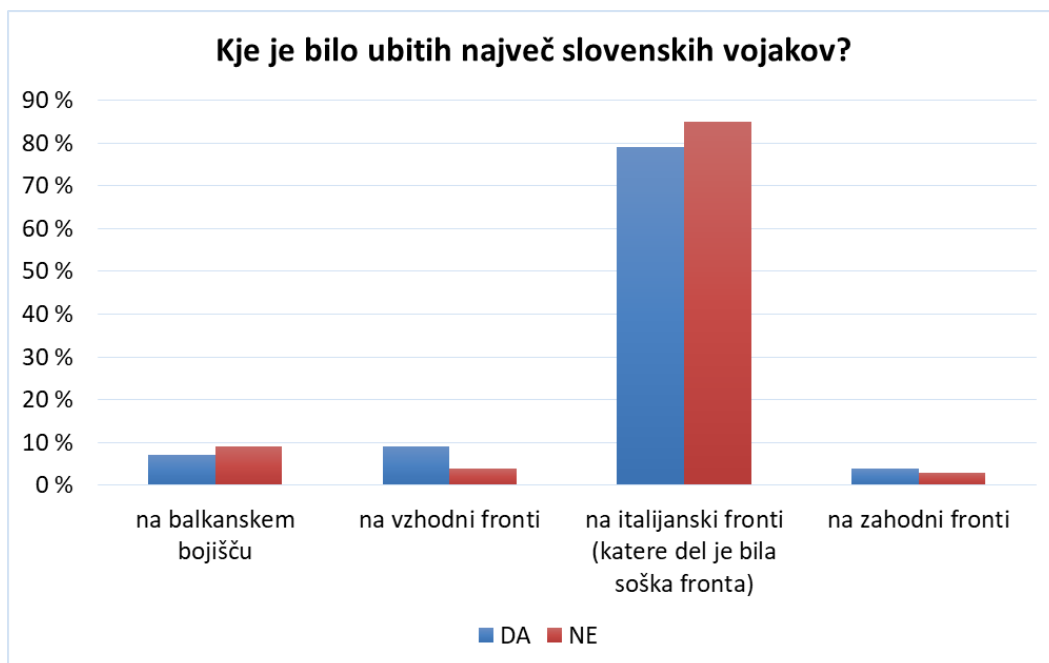

Graf 9: Katerega leta se je začela soška fronta?

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

6. Kje je bilo ubitih največ slovenskih vojakov?

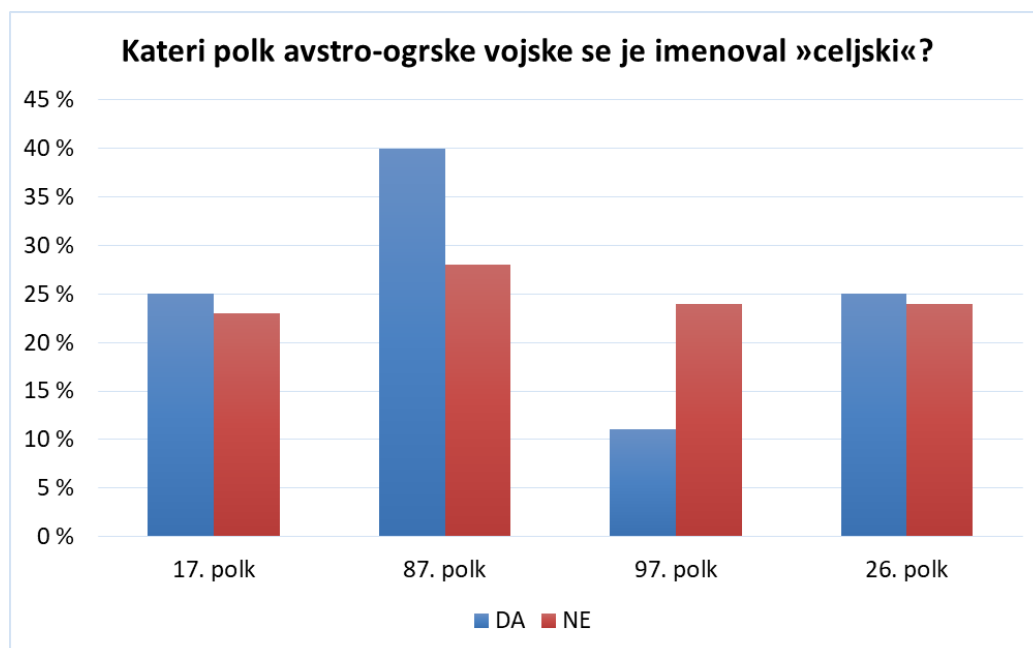
Podoben rezultat kot pri vprašanju o tem, kje se je borilo največ slovenskih vojakov, je dalo tudi to vprašanje. Pretežni del obeh skupin dijakov zmotno meni, da je bilo največ slovenskih vojakov ubitih na soški fronti. Med skupinama skoraj ni razlik, saj kar 79 % skupine DA in 85 % skupine NE kot fronto/bojišče navedlo soško fronto.

Graf 10: Kje je bilo ubitih največ slovenskih vojakov?

7. Kateri polk avstro-ogrske vojske se je imenoval »celjski«?

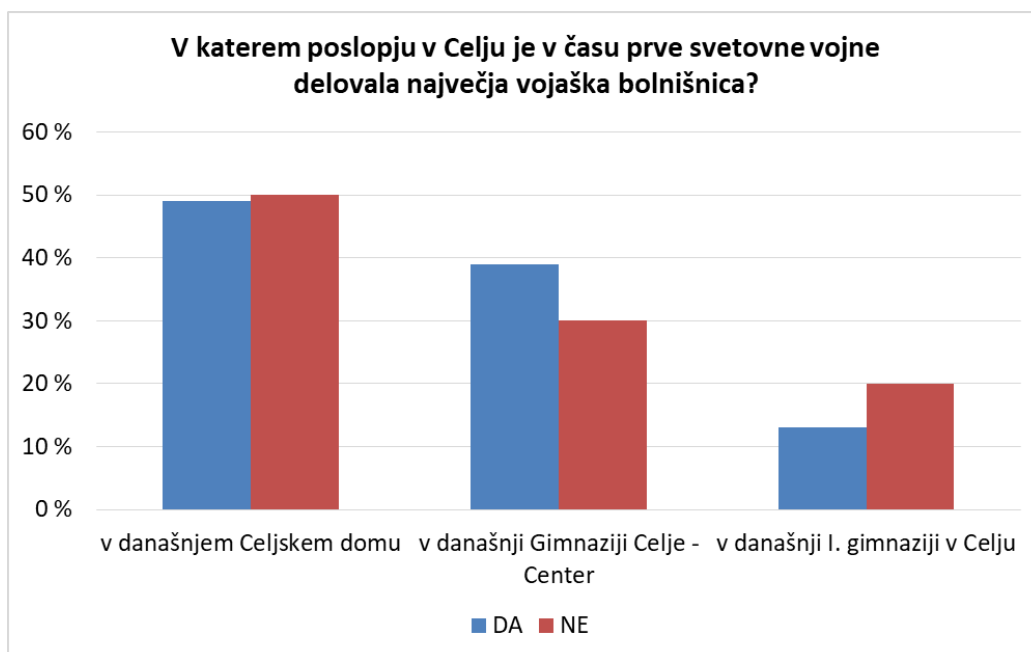
Tudi rezultati tega anketnega vprašanja kažejo na razliko v poznavanju med skupinama dijakov. V skupini DA je 40 % dijakov podalo pravilen odgovor, v skupini NE pa le 28 %.

Graf 11: Kateri polk avstro-ogrske vojske se je imenoval »celjski«?

8. V katerem poslopju v Celju je v času prve svetovne vojne delovala največja vojaška bolnišnica?

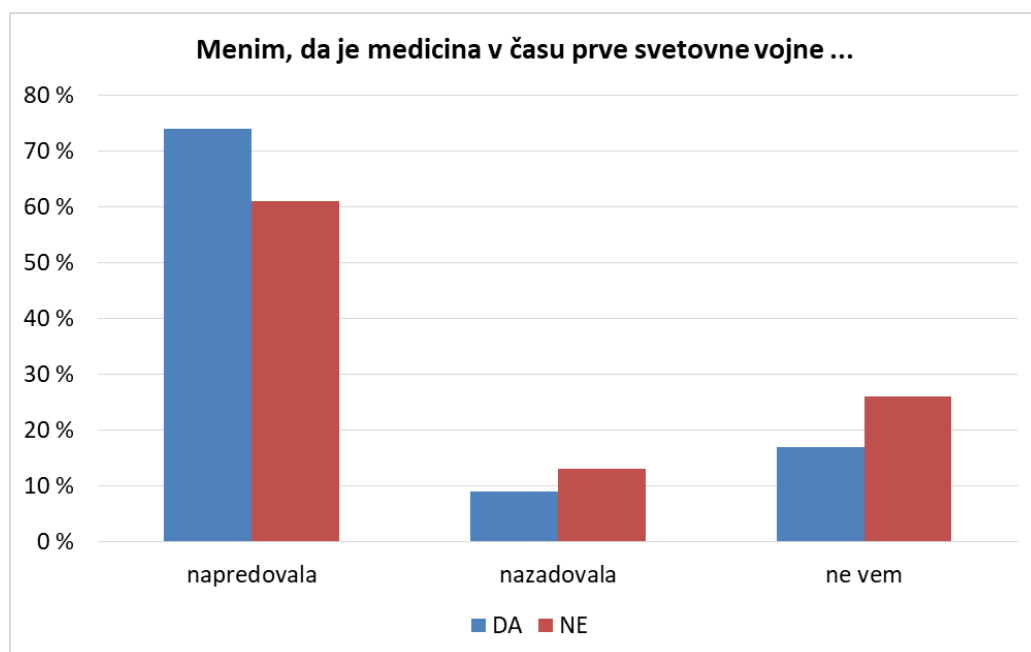
Pretežni del obeh skupin dijakov zmotno meni, da je v času prve svetovne vojne največja vojaška bolnišnica delovala v poslopju današnjega Celjskega doma. Med skupinama ni večjih razlik, saj le 39 % skupine DA in 30 % skupine NE ve, da je največja vojaška bolnišnica delovala v prostorih tik pred prvo svetovno vojno zgrajene današnje Gimnazije Celje - Center.

Graf 12: V katerem poslopju v Celju je v času prve svetovne vojne delovala največja vojaška bolnišnica?

9. Menim, da je medicina v času prve svetovne vojne ...

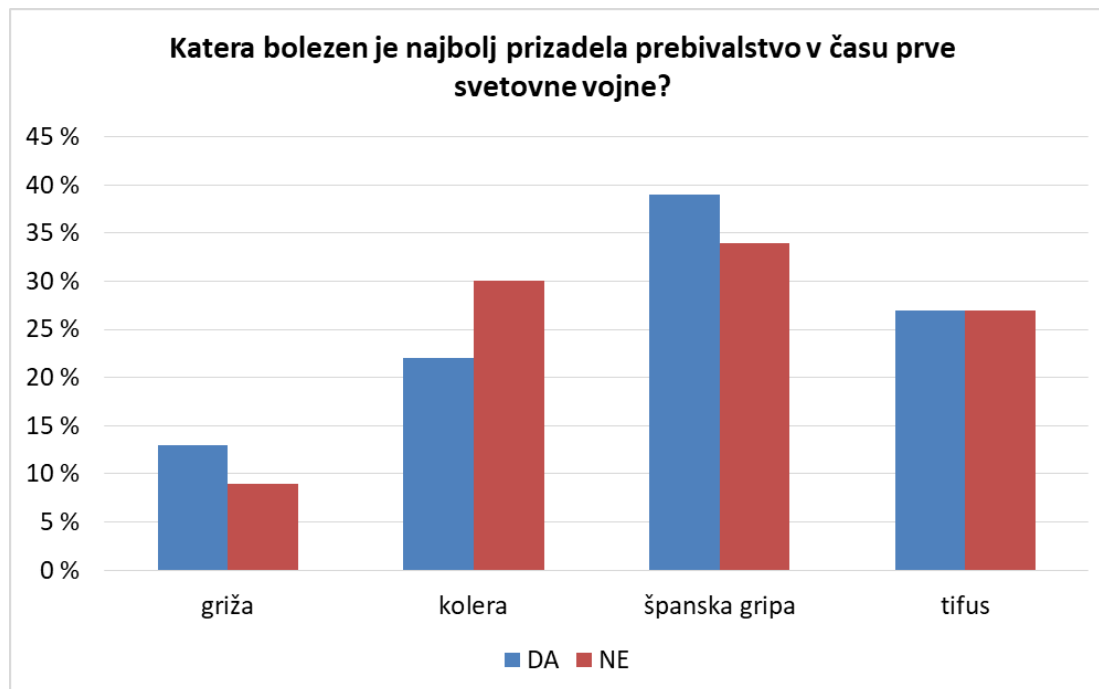
Velika večina dijakov obeh skupin meni, da je medicina v času prve svetovne vojne napredovala. Tudi sama sem med proučevanjem dokumentov prišla do enakega spoznanja.

Graf 13: Menim, da je medicina v času prve svetovne vojne ...

10. Katera bolezen je najbolj prizadela prebivalstvo v času prve svetovne vojne?

Rezultati tega anketnega vprašanja kažejo na malenkostno razliko v poznavanju med skupinama dijakov. V skupini DA je 39 % dijakov podalo pravilen odgovor, v skupini NE pa le 34 %.

Graf 14: Katera bolezen je najbolj prizadela prebivalstvo v času prve svetovne vojne?

Splošno poznavanje obdobja prve svetovne vojne med vsemi dijaki bi lahko ocenila kot dokaj dobro. Dijaki tako večinoma vedo, da se je prva svetovna vojna začela na Balkanu in da je leto 1915 zaznamoval začetek soške fronte. Razlike v poznavanju se med skupinama tako kažejo pri nekoliko bolj specifičnih temah. Tako dijaki, ki so se letos srečali s snovjo prve svetovne vojne, večinoma vedo, na kateri fronti je bila Galicija, da je španska gripa terjala največji smrtni davek, prepoznajo tudi »celjski« polk.

Zmotno mnenje o tem, na katero bojišče je odhajalo največ Slovencev in kje smo Slovenci utrpeli največje izgube, pa bi lahko pripisala dejstvu, da je vzhodna fronta v naši zavesti prisotna bistveno manj kot nam najbližja soška fronta.

Slabše je poznavanje dogajanja v lokalnem okolju, torej o stvareh, ki niso vključene v splošni učni načrt. Čeprav je bila vojaška bolnišnica v današnji Gimnaziji Celje - Center s tisoč petsto posteljami daleč največja, vedo to le redki dijaki.

6 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Letos obeležujemo 100. obletnico konca prve svetovne vojne. Želela sem izvedeti, kaj se je v tistem času dogajalo v moji okolici, glede na to, da je bilo Celje daleč stran od bojne črte, v zaledju.

Na začetku naloge sem postavila nekaj hipotez, ki sem jih med raziskovanjem poskušala potrditi oz. ovreči.

Hipoteza 1: Dijaki dogajanje, povezano s slovenskimi vojaki v času prve svetovne vojne, zaradi časovne oddaljenosti slabo poznajo.

To hipotezo sem delno potrdila.

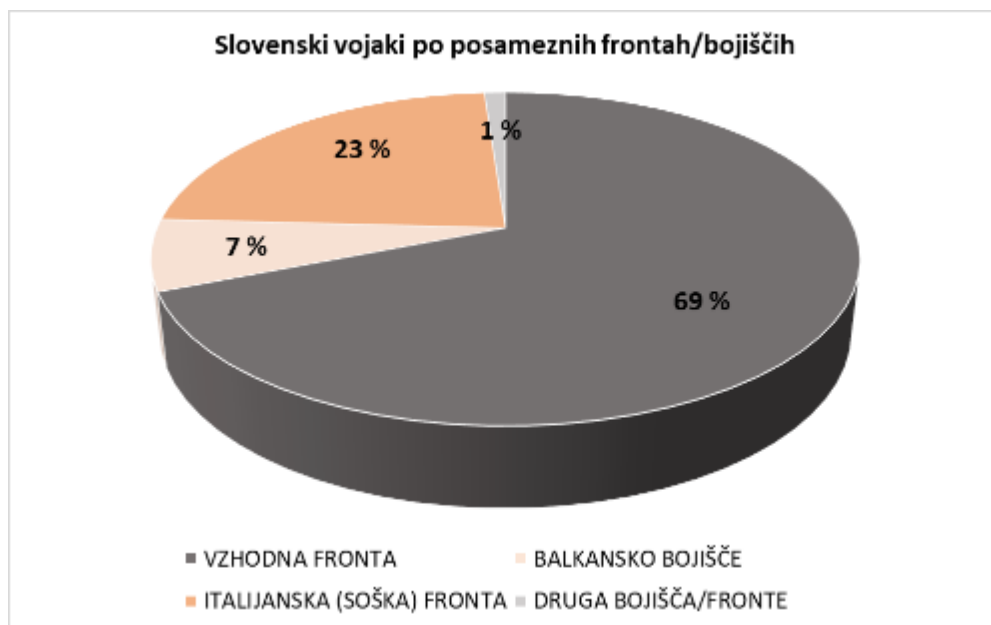
Da bi lahko potrdila oziroma ovrgla to hipotezo, sem med dijaki izvedla anketo. V anketo je bilo zajetih 521 dijakov. Predvidevala sem, da je poznavanje prve svetovne vojne v precejšnji meri odvisno od tega, ali so se dijaki s to učno snovjo srečali letos. Moja predvidevanja so se potrdila. Splošno poznavanje obdobja prve svetovne vojne med dijaki, ki letos obravnavajo prvo svetovno vojno, je zadovoljivo, precej manj o vojni vedo drugi. Dosti slabše je poznavanje dogajanja v lokalnem okolju, torej o stvareh, ki niso vključene v splošni učni načrt. Hipotezo, da dijaki dogajanje, povezano s Slovenijo v času prve svetovne vojne, zaradi časovne oddaljenosti slabo poznajo, lahko potrdim predvsem v delu, ki se nanaša na naše lokalno območje.

Hipoteza 2: Slovenski vojaki so odhajali predvsem na soško fronto.

To hipotezo sem ovrgla.

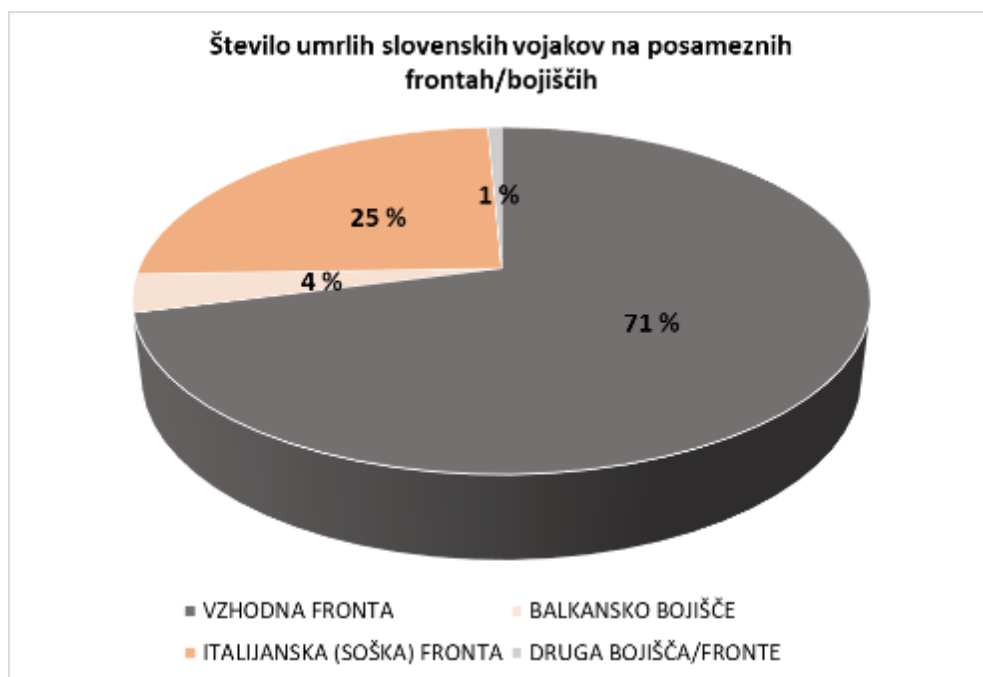
Moje poznavanje prve svetovne vojne se je izkazalo za pomanjkljivo. Tudi sama spadam med dijake, ki prve svetovne vojne v srednji šoli še niso obravnavali. Tako se je moje prepričanje, da je največ Slovencev odhajalo na soško fronto, izkazalo za zmotno. Hipotezo sem morala ovreči. O soški fronti se je zaradi bližine dogajanja in dejstva, da so se boji dogajali na domačih tleh, prav gotovo največ govorilo, o njej smo največ slišali, zbranega je bilo največ gradiva, postavljenih je mnogo razstav, a dejstvo ostaja. Največ Slovencev je odhajalo na vzhodno fronto, daleč od domovine, na njim tuje ozemlje. Prav tako jih je na vzhodni fronti največ umrlo.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Graf 15: Slovenski vojaki po posameznih frontah/bojiščih [5] [21]

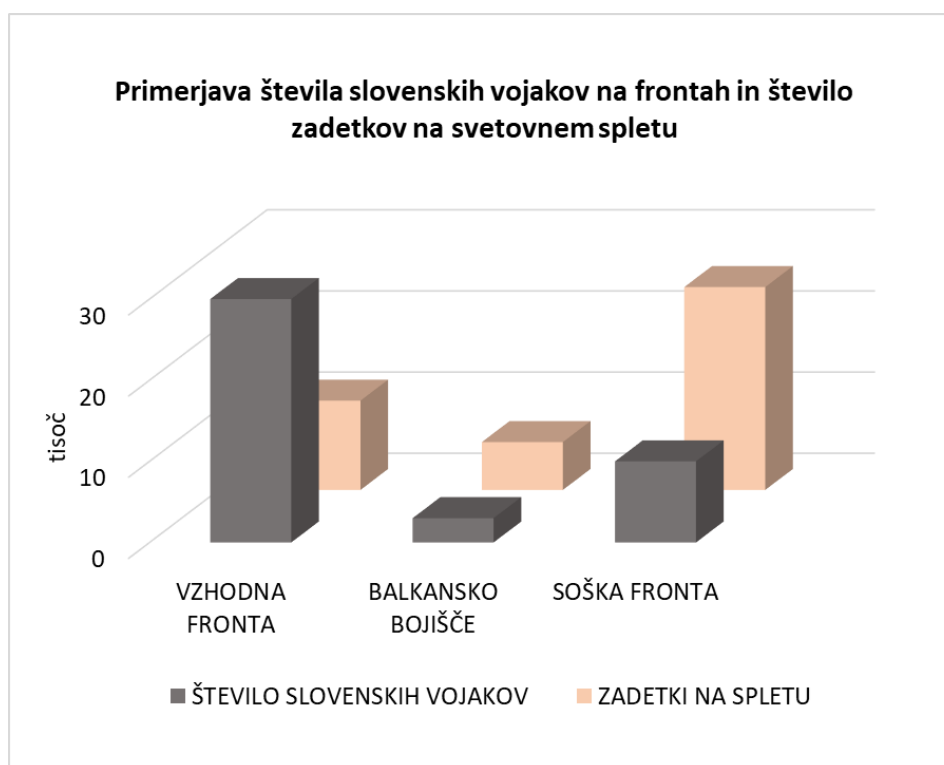
Največ slovenskih vojakov se je borilo na vzhodni fronti in tam jih je tudi največ umrlo.

Graf 16: Število slovenskih vojakov, umrlih na posameznih frontah/bojiščih [5] [21]

Ker se o teh dogodkih ni toliko govorilo in pisalo, ker so geografsko tako odmaknjeni, smo z njimi toliko manj seznanjeni. Tako pogosto postavljamo napačne zaključke. Tudi pri brskanju na spletu najdemo veliko več zadetkov in podatkov o soški fronti kot o vzhodni fronti in balkanskem bojišču.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Graf 17: Primerjava števila slovenskih vojakov na frontah s številom zadetkov na svetovnem spletu

Da so možje in fantje z območja Celja odhajali predvsem na vzhodno fronto, sem se lahko prepričala tudi na osnovi pogovorov, ki sem jih opravila s sokrajani. Kljub temu da je Arja vas v tistem času štela le okoli 50 hiš, je bilo najmanj pet vaščanov poslanih na vzhodno fronto, predvsem v Galicijo. Podatka o tem, da bi kdo od vaščanov odšel na katero od drugih front, nisem dobila.

Hipoteza 3: V prvi svetovni vojni je medicina zelo napredovala.

To hipotezo sem potrdila.

Z uvajanjem množičnega cepljenja proti nalezljivim boleznim, uvedbo novih naprednih aparatov, npr. rentgena, uporabo prvih antibiotikov so bili postavljeni temelji medicini, kot jo poznamo danes. Ogromno število ranjenih na bojiščih je neizogibno vodilo k izpopolnjenemu načinu in delitvi dela ter obravnavi ranjencev. Vpeljali so sistem triaže, izpopolnjen način transporta in obravnave ranjencev. V času vojne je bistven napredek doživela kirurgija, postavljeni so bili prvi temelji rekonstruktivne – plastične kirurgije. Napredek medicine je spodbudila nuja po čimprejšnjem okrevanju vojakov, v želji, da se ti čim prej spet vrnejo na bojišče. A medicina je s tem naredila korak naprej.

Hipoteza 4: Celje in okolica sta se dobro spopadla z vlogo zalednega mesta.

To hipotezo sem lahko potrdila le delno.

Mesto Celje si je sicer zelo prizadevalo omiliti tegobe vseh prebivalcev, pa najsi so bili to vojaki, ranjenci, begunci ali pa lokalno prebivalstvo. V mestu so s preureditvijo javnih ustanov v bolnišnice zagotovili kar se da dobro oskrbo vseh obolelih in ranjenih. Pomanjkanju vseh dobrin, ki je v tistem času pestilo celotno Evropo, pa se tudi v Celju niso mogli izogniti.

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Med raziskovanjem sem se naučila veliko novega. Seznanila sem se z grozotami prve svetovne vojne in spoznala naloge zaledja.

Pred raziskovanjem lokalne zgodovine v času prva svetovne vojne nisem poznala nič bolje kot vrstniki. Med izdelovanjem naloge pa sem predelala in spoznala toliko novega, da imam občutek, da vem nekoliko več.

Možnosti za nadaljnje raziskovanje so široke, saj sem se osredotočila le na nekatera področja, ostaja pa še veliko drugih tem, povezanih s prvo svetovno vojno na splošno in v tesni povezavi z vlogo Celja kot zalednega mesta.

»Zaledje« – čarobna beseda. Počitek, spanje, voda, hrana, konec strahu, zabava ... vse do ponovnega odhoda v strelske jarke. [1]

Menim, da je Celju kar dobro uspelo pričarati to čarobno besedo.

VIRI IN LITERATURA

CITIRANI VIRI

- [1] Kobariški muzej, Soba zaledja.
- [2] "<http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2726>, (17. 1. 2018)".
- [3] Sluga, M.; Lojalnost slovenskega vojaka med prvo svetovno vojno, Ljubljana, 2007.
- [4] "http://www.100letprve.si/mejniki/slovinci_na_vzhodnem_bojiscu/, mag. Marko Štepec, Muzej novejšje zgodovine Slovenije, (15. 1. 2018)".
- [5] Jedlovčnik, J.; Celjski 87. pehotni polk: ob 100-letnici bojev za Škabrijel v 11. soški bitki (17. avgust – 12. september 1917. Celje: Osrednja knjižnica, 2017.
- [6] Hribernik, M.; Vojaštvo v Celju v letih prve svetovne vojne 1914-1918. *Studia Historica Slovenica*, letnik 2009, št. 2–3, str. 357–379.
- [7] "http://www.100letprve.si/mejniki/slovinci_na_vzhodnem_bojiscu/87_pehotni_polk/, Drago Sedmak, (15. 1. 2018)".
- [8] "<https://www.zrss.si/zrss/wp-content/uploads/zvs-2016-1-2-clanek-markostepec.pdf>, (2. 1. 2018)".
- [9] "<http://www.nato.int/docu/review/2014/war-medicine/WWI-WW1-Health-care-medicine/SL/index.htm>, (11. 1. 2018)".
- [10] "<http://ww1.habsburger.net/en/> (23. 12. 2017)".
- [11] "<http://www.itinerarigrandeguerra.com/code/42935/Ranjenci-v-prvi-svetovni-vojni> (12.1. 2017)".
- [12] Velnar, T. in sodelavci; Avstro-ogrška vojaška saniteta – Razstava ob 100-letnici začetka soške fronte, *Zdravniški Vestnik*, februar 2016, Letnik 85, strani 130–34.
- [13] Šimac, M., Keber, K.; *Patriae ac humanitati: Zdravstvena organizacija v zaledju soške fronte*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SACU, 2011.
- [14] "<http://www.drustvo-osek.org/joomla/index.php/naa-dediina-mainmenu-37-37/1-svetovna-vojna>, (20. 1. 2018)".
- [15] Bogič, M. in sodelavci; *Fronte se začenjajo prebujati: Rudolf Cvetko in prva svetovna vojna*, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, 2016.
- [16] "<http://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/kranjska-v-prvem-letu-vojne-od-bojnega-razpolozenja-do-turobnih-dni-lakote/340531> (18. 01. 2018)".

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

- [17] "<http://www.itinerarigrandeguerra.com/code/42938/Bolezni-med-prvo-svetovno-vojno> (10. 1. 2018)".
- [18] Himmelreich, B.; Namesto žemlje Črni kruh: organizacija preskrbe živil v Celju v času obeh svetovnih vojn. Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2001.
- [19] Cvelfar, B.; Prvi zdravniki na Celjskem in meščanski špital od ustanovitve Gizeline bolnišnice; Gizelina ali Splošna bolnišnica Celje od ustanovitve do konca prve svetovne vojne. Splošna bolnišnica Celje – 120 let. Celje: Splošna bolnišnica, 2007.
- [20] Zdravstvo v Celju in okolici ob 500-letnici mesta Celje, Celje: Svet za ljudsko zdravstvo in socialno politiko MLO Celje in OLO Celje–okolica, 1952.
- [21] Repe, B.; Slovenci in vzhodna fronta: Znanstveni posvet o 1. svetovni vojni – Poljaki in Slovenci na galicijski in soški fronti (Krakow, 28.-30. maj 2014).

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

KNJIŽNI VIRI

Sluga, M.; Lojalnost slovenskega vojaka med prvo svetovno vojno, Ljubljana, 2007.

Jedlovčnik, J.; Celjski 87. pehotni polk: ob 100-letnici bojev za Škabrijel v 11. soški bitki (17. avgust – 12. september 1917. Celje: Osrednja knjižnica, 2017.

Hribernik, M.; Vojaštvo v Celju v letih prve svetovne vojne 1914-1918. *Studia Historica Slovenica*, letnik 2009, št. 2–3, str. 357–379.

Velnar, T. in sodelavci; Avstro-ogrška vojaška saniteta – Razstava ob 100-letnici začetka soške fronte, *Zdravniški Vestnik*, februar 2016, Letnik 85, strani 130–34.

Šimac, M., Keber, K.; *Patriae ac humanitati: Zdravstvena organizacija v zaledju soške fronte*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SACU, 2011.

Bogić, M. in sodelavci; *Fronte se začenjajo prebujati: Rudolf Cvetko in prva svetovna vojna*, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, 2016.

Himmelreich, B.; *Namesto žemlje Črni kruh: organizacija preskrbe živil v Celju v času obeh svetovnih vojn*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2001.

Cvelfar, B.; *Prvi zdravniki na Celjskem in meščanski špital od ustanovitve Gizeline bolnišnice; Gizelina ali Splošna bolnišnica Celje od ustanovitve do konca prve svetovne vojne*. Splošna bolnišnica Celje – 120 let. Celje: Splošna bolnišnica, 2007.

Zdravstvo v Celju in okolici ob 500-letnici mesta Celje, Celje: Svet za ljudsko zdravstvo in socialno politiko MLO Celje in OLO Celje–okolica, 1952.

Repe, B.; *Slovenci in vzhodna fronta: Znanstveni posvet o 1. svetovni vojni – Poljaki in Slovenci na galicijski in soški fronti* (Krakow, 28.-30. maj 2014).

Batagelj, B.; Himmelreich, B., Kregar, T., Štepec, M. *Srčni pozdrav iz bojniga polja, prva svetovna vojna in njen odmev na Celjskem*, Celje: Eurograf, 2014

Gril, A.; *Rane, ki jih ne more pozdraviti niti najboljši zdravnik*, OŠ Petrovče, 2015

Mikola, M.; *Razvoj industrije v Celju od začetkov do prve svetovne vojne. Odsevi preteklosti 2 iz zgodovine Celja 1848–1918*. Celje: Muzej novejše zgodovine Celje, 1998

Orožen, J.; *Zgodovina Celja in okolice II. del. Kulturna skupnost Celje*: Celje, 1974

Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918. Ljubljana: Muzej novejše zgodovine Slovenije, 2010

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

SPLETNI VIRI

<http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2726>, (17. 1. 2018)

http://www.100letprve.si/mejniki/slovenci_na_vzhodnem_bojiscu/, mag. Marko Štepec, Muzej novejše zgodovine Slovenije, (15. 1. 2018)

http://www.100letprve.si/mejniki/slovenci_na_vzhodnem_bojiscu/87_pehotni_polk/, Drago Sedmak, (15. 1. 2018)

<https://www.zrss.si/zrss/wp-content/uploads/zvs-2016-1-2-clanek-markostepec.pdf>, (2. 1. 2018)

<http://www.nato.int/docu/review/2014/war-medicine/WWI-WW1-Health-care-medicine/SL/index.htm>, (11. 1. 2018)

<http://ww1.habsburger.net/en/> (23. 12. 2017)

<http://www.itinerarigrandeguerra.com/code/42935/Ranjenci-v-prvi-svetovni-vojni> (12.1. 2017)

<http://www.drustvo-osek.org/joomla/index.php/naa-dediina-mainmenu-37-37/1-svetovna-vojna>, (20. 1. 2018)

<http://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/kranjska-v-prvem-letu-vojne-od-bojnega-razpolozenja-do-turobnih-dni-lakote/340531> (18. 01. 2018)

<http://www.itinerarigrandeguerra.com/code/42938/Bolezni-med-prvo-svetovno-vojno> (10. 1. 2018)

ARHIVSKI VIRI

Zgodovinski arhiv Celje

VIRI SLIK

Arhiv fotografij Inštituta za proučevanje zgodovine združitve Italije iz Rima

Fototeka Muzeja novejše zgodovine Slovenije

Goriški muzej

<http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2726>

<http://www.itinerarigrandeguerra.com/code/42938/Bolezni-med-prvo-svetovno-vojno>

http://www.europeana.eu/portal/record/2022501/Default.aspx_module_7_id_8859.html

<http://www.prvagim.si/zgodovinski-oris.html>

Kulturno in turistično društvo Osek

Osebni arhiv Ane Gril

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Osebni arhiv Barbare Ramšak

Osebni arhiv Brede Gril

Osebni arhiv Mimice Aristovnik

Osrednja knjižnica Celje

Zbirka fotografij Zorka Kendre

Zgodovinski arhiv Celje, Zbirka razglednic, št. 10-33/3

Železniški muzej

Župnija Žalec

Vir naslovne slike:

[http://embed.europeana1914-1918.eu/en/contributions/4085#prettyPhoto\[gallery\]/5/](http://embed.europeana1914-1918.eu/en/contributions/4085#prettyPhoto[gallery]/5/) (18. 2. 2018)

USTNI VIRI

Bojan Himmelreich

Breda Gril

Mimica Aristovnik

Ivan Razboršek

Barbara Ramšak

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

PRILOGA

ANKETA

Pozdravljen/a, sem dijakinja 3. letnika in delam raziskovalno nalogo na temo prve svetovne vojne. Prosim te, če odgovoriš na naslednja vprašanja. Hvala že vnaprej.

Se pri pouku zgodovine letos učiš snov, povezano s prvo svetovno vojno?

- DA
- NE

Na kateri fronti/bojišču se je pričela prva svetovna vojna?

- na balkanskem bojišču
- na vzhodni fronti
- na italijanski fronti (katere del je bila soška fronta)
- na zahodni fronti

Na kateri fronti/bojišču se je borilo največ slovenskih vojakov?

- na balkanskem bojišču
- na vzhodni fronti
- na italijanski fronti (katere del je bila soška fronta)
- na zahodni fronti

Na katero fronto/bojišče je spadala Galicija?

- na balkanskem bojišču
- na vzhodni fronti
- na italijanski fronti (katere del je bila soška fronta)
- na zahodni fronti

Katerega leta se je začela soška fronta?

- 1914
- 1915
- 1916
- 1917
- 1918

Kje je bilo ubitih največ slovenskih vojakov?

- na balkanskem bojišču
- na vzhodni fronti
- na italijanski fronti (katere del je bila soška fronta)
- na zahodni fronti

Kateri polk avstro-ogrske vojske se je imenoval »celjski«?

- 17.
- 87.
- 97.
- 26.

V katerem poslopiju v Celju je v času prve svetovne vojne delovala največja vojaška bolnišnica?

- v današnjem Celjskem domu
- v današnji Gimnaziji Celje - Center
- v današnji I. gimnaziji v Celju

Celje, mesto, ki je v svet poslalo vojake, prejelo pa ranjene in obolele

Menim, da je medicina v času prve svetovne vojne ...

- ... napredovala
- ... nazadovala
- ... ne vem

Katera bolezen je najbolj prizadela prebivalstvo v času prve svetovne vojne?

- griža
- kolera
- španska gripa
- tifus

Odgovorili ste na vsa vprašanja v tej anketi. Hvala za sodelovanje.